

III.

SPRAWOZDANIE

== Dyrekcji ==
c. k. wyższej szkoły
realnej w Jarosławiu
za rok szkolny 1906|7.

Treść:

1. W. Ostrowski: Osińskiego kurs lite-
----- ratury powszechnej. -----
  2. Część urzędowa przez dyrektora
----- zakładu. -----
-
-

NAKŁADEM FUNDUSZU NAUKOWEGO.

Z Drukarni Ludwika Wiśniewskiego w Jarosławiu.

1907.

120 0206
Spr 5/1

Ze względu na sprzeczność dotychczasowych o Osińskim sądów, zestawilem w rozprawce niniejszej działy literatury, omawiane przez Osińskiego, z wykładami dwu najstynniejszych wówczas krytyków, stanowiących główne źródło polskiego pisarza. Nie uwzględniłem tem samem bardzo szczupłych stosunkowo rozdziałów o literaturze polskiej i niemieckiej, których źródła gdzieindziej szukać należy.

I.

Pod wpływem klasycznych pojęć o pięknie w literaturze, sformułowanych przez Boileau'a, doszedł do potęgi nowy władca umysłów, tyran prawdziwy, krępujący każdy ruch swobodniejszy, każdy krok oddalający się od bitej drogi na Parnas, a nazywający się „smak.“ Voltaire dał mu nawet przydomek wielkiego: „le grand gout,“ i to wcale nie z ironią, owszem z całym należnym uszanowaniem. Ramy klasycyzmu widać zostawiały jeszcze za wiele pola autorom. Wprawdzie każdy rodzaj poezyi miał zakreślony teren: wybór przedmiotu do poetyckiego obrobienia i cały sposób robienia arcydzieł był bardzo dokładnie przepisany, ale i w tym obrębie jeszcze mógłby jakiś niekarny geniusz pozwolić sobie na wybryk, z którymby Arystarchowie nie wiedzieli co począć. Temu więc zapobiegał smak, stojąc na straży przyzwoitości w używaniu słów, w oddawaniu pojęć, w kreśleniu obrazów, uczuć, a nawet namiętności. W ten sposób klasycyzm wybił na literaturze piętno jednostajności pod względem formy i treści. Nic dziwnego, że podniosły się głosy przeciw takiemu pojmowaniu poezyi. Chodziło przede wszystkim o to, aby rozerwać więzy i odzyskać swobodę działania. Środek 18. wieku mniej więcej jest epoką, w której nowe prądy zaczynają nabierać kształtów wyraźniejszych. D' Alembert jeden z pierwszych kładzie protest przeciw nietykalnemu podziałowi poezyi na rodzaje; Diderot domaga się reformy dramatu, który ma odzwierciedlać nas samych i nasze stosunki, nie zaś obudzać współczucie dla starożytnych królów i bohaterów, nie mających z nami nic wspólnego. Szekspir wprowadzony przez Voltaire'a, chociaż w następstwie jako „vieux barbouilleur“ nie uniknął zjadliwości jego języka, znajduje coraz więcej zwolenników, a nawet entuzjastów w rodzaju Letourneur'a, który wdzięczny jest Szekspierowi, że potrafił wzgardzić smakiem. Dramat zaś z natury swojej jest najbardziej konserwatywny, najtrudniej zrywający z przyjętymi formami, a jednak się ugiął najpierw z powodu własnej niemocy, potem pod naciskiem zmienionych upodobań. Nietylko

zewnątrzna, mechaniczna strona dramatu uległa zmianie: dekoracje i kostyummy zastosowane do miejsca i osób przedstawianych, wyrugowały dotychczasowe peruki lub nieokreśloną bliżej sałę w pałacu króla. Diderot i Beaumarchais z wielką nawet drobiazgowością przepisują dla aktorów stroje swych bohaterów. Typy rezonersko-deklamacyjne znikają przed podmuchem sentymentalizmu i czułościowości, zamieniając się w indywidua straszliwie rozliryzowane co prawda, ale w każdym razie jakieś żywe, czujące tak, jakby to potrafili i ci, którzy w teatrze na nich patrzyli.

Spółeczeństwo — albo jakbyśmy dziś powiedzieli: publiczność — wtórowało tym porywom literatury. Szyderstwo, dowcip stępiły swe ostrze przez ciągłe używanie; nadto ten produkt nie sięga nigdy w głąb duszy czy umysłu, może zabawić, ale nie poruszyć, przeto się zużył i spowszedniał. Zresztą w tem nie było serca; a serce stało się już potrzebnem o wiele więcej aniżeli mózg. Ono praw swych domaga się coraz natarczywiej, a dopomagając sobie imaginacją, święci tryumfy w Nowej Heloizie, w Pawle i Wirginii.

Przemiana tak gruntowna stać się nie mogła od razu, zwłaszcza, że przeszkody były wielkie. Większość wyobrażeniami i przyzwyczajeniami zrosła się była zanadto silnie z tradycjami klasycznymi w literaturze i z racjonalizmem, jako wytworem własnym w filozofii — aby dobrowolnie uchylić czoła przed intruzami. Świat, stosunki towarzyskie, nie znoszą wyłamywania się z konwencyonalizmu. Wszelkiemu nowatorstwu opiera się do ostatka, a wiadomo jak wielkie znaczenie posiadały salony i gromadząca się w nich *société polie*; one tworzyły opinię i zastępowały krytykę. One też uczyniły „smak“ prawem i przykazaniem, od którego nikt nie ma prawa się uwolnić.

Wcieleniem tak pojętej literatury, wykonawcą i teoretykiem zarazem, był we Francji Laharpe¹⁾. Z *collège* wyniósł gruntowną znajomość łacińskich pisarzy, a pierwszym krokiem jaki stawia w literaturze, jest ich obrona w odpowiedzi na rozprawę Diderota o teorii dramatu. W roku 1786. powierzono mu wykłady w „Lycée,“ wyższej szkole, założonej staraniem hr. Montesquiou.

¹⁾ Lycée ou Cours de Littérature ancienne et moderne par J. F. Laharpe. Paris 1813. w 16 tomach; tom pierwszy zawiera Vie de Laharpe par Maly Janin. W dalszym ciągu powoływać się będę na powyższe wydanie zaznaczając je literą L.

Aż do tego czasu cały jego żywot był ustawicznym borykaniem się z osiodłaniem pegaza poezyi, co mu jednakże rzadko tylko i prędko wędzące laury przynosiło. Jak trzeba pisać wiedział doskonale, bo nawet Voltaire'owi poprawiał wiersze w tragediach ku zadowoleniu patryarchy fernejskiego; a przypisując własne upadki teatralne nie bezwartowości swoich tragedyi, ale intrygom nieprzyjaciół, nie łatwo dawał za wygranę: walczył z dobrą wiarą, że walczy za słusność. Nie obrachował się tylko z jedną rzeczą, z tą, że publiczność żądała już nie wrażeń do rozumu przemawiających, lecz wzruszeń choćby i najbardziej „nieregularnych.“ W późniejszym wieku ocenił sam najlepiej działalność swą autorską, mówiąc, że jeśli nie przyczynił się do postępu sztuki dramatycznej, to jej i nie cofnął¹⁾. I inne pola uprawiał; po tragediach, z największym może nakładem pracy i największym może powodzeniem, świeżo w modę wprowadzone „pochwały“ (éloges) ludzi wielkich, które będąc nowością, ściągaly liczną i doborową publiczność na posiedzenia akademii. Oprócz oklasków zyskał wtedy opinię znawcy literatury, człowieka który umie ocenić pisarza wedle jego zalet, który posiada spory zasób subtelnych myśli przy poprawności a nawet wytworności stylu. Nie obdarzony talentem poetyckim również tylko poprawność wniósł do swych częściowych przekładów Lukana, Camoensa, Tassa. Wszystko to razem dało mu jednak znakomite przygotowanie do spełnienia zadania, które go czekało w wieku późniejszym. Jego wykłady zebrane i wydane pod tytułem: „Lycée ou Cours de littérature ancienne et moderne“ są niby olbrzymim magazynem literatury starożytnej i francuskiej od w. 17. Literatury obce są traktowane dość pobieżnie, mimo, że zwrot w tym kierunku rozpoczął się od czasów encyklopedystów. I to jest jego wielką wadą, a zarazem przyczyną tłumaczącą słaby wpływ, jaki wywarł w epoce przełomowej końca 18. wieku. Ponadto badania archeologiczne, które wyjaśniły już niejedną stronę cywilizacji klasycznej, dla niego jakby nie istniały. On bierze dzieło pisarza starożytnego z tem przekonaniem, że znajdzie tam rzeczy ogólnie ludzkie, i takie w istocie umie ocenić należycie; ale różnic pomiędzy wyobrażeniami dawnymi a nowymi nie widzi. Stąd ma się wrażenie takie o literaturze klasycznej po przeczytaniu go, jakiego by można nabrać o tragedyi greckiej z Racine'a: fałszywe, a przynajmniej jednostronne.

Ten krytyk w ojczyźnie swojej nie wywarł wielkiego wpływu, czyli raczej nie stał się tamą dla poczynającego się romanizmu, dzięki potężnym umysłom pani Staël i Chateaubrianda.

O wiele większego znaczenia zato nabrał gdzieindziej i to w ćwierć wieku po swojej śmierci. Zawdzięcza je Ludwikowi Osińskiemu, który z katedry uniwersytetu warszawskiego przez lat dwanaście (od 1818 roku) głosił jego pojęcia estetyczne i literackie, tak wiernie trzymając się wzoru, że „Kurs literatury powszechnej“ Osińskiego jest w bardzo wielkiej części tylko wiernym tamtego wyciągiem.

* * *

Poglądom swoim na poezję wyraz dał Osiński w wykładach literatury porównawczej¹⁾, które miał na uniwersytecie warszawskim od 21. kwietnia 1818 aż do wybuchu powstania listopadowego. Wykłady odbywały się przez dwie godziny tygodniowo: czwartki od 4 do 5 godziny przeznaczone były na praktyczne ćwiczenia. Uczniowie przedkładali mu ćwiczenia oryginalne lub tłumaczone, on rozbierał je i oceniał, zwracając szczególniejszą uwagę na czystość języka, na unikanie zwrotów cudzoziemskich, na składnię niezgodną z duchem polskim. Fr. S. Dmochowski, który uczęszczał na te prelekcye, przyznaje, że dopiero tam nauczył się sposobu, w jaki należy zastępować wyrażenia obce polskiem²⁾. Drugą godzinę, w soboty od 4 – 5, wypełniał wykład właściwy, nie tylko dla uczniów, lecz także dla publiczności. W przeciągu roku zyskał taką popularność, że ławki były wszystkie obsadzone jeszcze przed przybyciem profesora. Przychodził zaś ubrany w togę, ze złotą tabakierką w ręku, którą kładł przed siebie, zażywając od czasu do czasu. Czytał punktualnie godzinę, a deklamacją ważniejszych obszernych wyjątków porywał nawet romantyków. Wykładów swych za życia nigdy nie drukował; wydane zostały dopiero w 23 lat po jego zgonie, w roku 1861, przez Jana Kantego Wołowskiego, niegdyś jego ucznia, przy pomocy Fr. S. Dmochowskiego, w tomie drugim, trzecim i czwartym zbiorowego wydania; tom pierwszy zawiera wiersze oryginalne i przekłady.

We wstępie do wykładów dowodzi potrzeby prawideł, i to klasycznych, dlatego, że lepszych wzorów nie posiadamy. Za-

¹⁾ Dzieła Ludwika Osińskiego (4 tomy). Warszawa 1861. W dalszym ciągu oznaczać będą to wydanie literą O.

²⁾ K. Wł. Wójcicki. Ostatni klasyk str. 103.

strzeżę się przed ślepem ich naśladownictwem; owszem, jeśli geniusz jakiś stworzy arcydzieła choćby zupełnie od owych wzorów odmienne, on i wszyscy gotowi będą uznać je swymi wzorami. Wprawdzie jest Szekspir i Calderon, którzy mają zalety wielkie, ale tam tylko, gdzie są w zgodzie z przepisami, jakie starożytni nam zostawili, monstrualności liczne w ich dziełach świadczą właśnie o potrzebie pewnych więzów. Osiński powtarza tu tylko znane od czasów Woltera komunały. Romantyczna szkoła dla niego nie istnieje, prócz nazwy samej, romantyczność bowiem, podobnie jak i klasyczna poezya, w Homerach i Sofoklesach początek bierze, zaczem zajmować się nią nie będzie. Zamiarem jego jest przedstawić słuchaczom twórców najpiękniejszej poezyi od epepei zacząwszy, przyczem żywi skromną nadzieję, że „niekiedy obok postrzeżeń wielkich mistrzów, znajdą miejsce i moje własne. Obym w nich był zawsze waszego czucia tłumaczem! Staną zatem przed wami najznakomitsi pisarze; jaka chluba, jeżeli będziem mogli powiedzieć, żeśmy ich zrozumieli, ocenili, pojęli!“¹⁾

Cel w istocie piękny. Szkoda tylko, że nie Osiński go miał, tylko Laharpe, on zaś nawet trudu nie zadał sobie w innej podać go formie. Na stronie XXXVIII i IX. wstępu mówi Laharpe: „Imaginons - nous que les ombres de ces grands hommes sont présentes a nos assemblées, et tachons¹⁾ de leur rendre au moins après leur mort la seule jouissance peut-être qui leur ait manqué pendant leur vie, et que le genie consolé puisse se dire, pendant nos séances: Ils m' ont entendu.“ I dalej do słuchaczów adresując: “je me flatte de n' être le plus souvent que votre interprète.“

Trochę inaczej przedstawia się wobec tego cel, jaki sobie przedłożył Osiński. Ma się już z góry wrażenie, że nie tyle czucia słuchaczów, ile Laharpa tłumaczem, i to w dosłownem znaczeniu, będzie starał się być. Jestto pierwszy zgrzyt, do którego będziemy zmuszeni przyzwyczać uszy w dalszym ciągu, porównując literatury obu krytyków.

Przegląd tych wielkich mistrzów poezyi zaczyna od Homera, który dla niego wbrew słynnym już oddawna dochodzeniom Wolfa, Bentlay'a i Vico'a, jest rymotwórcą o prawie takich samych pojęciach i zadaniach poety, jakie miał Osiński. Wprawdzie parę razy wykroczył przeciwko dobremu smakowi. Jowisz

¹⁾ O. I. 7.

nie jest „dość szlachetny,“ kiedy wie dzie spór z Junoną; albo kłótnia bogów, jako „gminna wrzawa“, już bezwarunkowo zaliczona być winna do „najniewdzięczniejszych ustępów“ Homera; albo najdostojniejszy z wodzów Agamemnon, jakże daleki „od tej szlachetności, któraby go czyniła godnym wysokiego stopnia, jaki znamionować ma króla.“¹⁾ Osiński nie czyni tego zarzutu wprost od siebie, lecz ogólnikowo tylko, mówiąc, że „nie bez słuszności zarzucano.“ Tym nieosobowym krytykiem poezji rozbieranych przez Osińskiego, jest stale Laharpe, tak jak w dziele wymowy będzie Blair. Osiński jednak wymienia go tylko od czasu do czasu, umieszczając w cudzysłowach przytaczane ustępy, ale zdarza mu się to niestety zbyt rzadko, z uszczerbkiem dla prawdy i rzetelności profesorskiej.

W rozbiórce Iliady, w którym ani jednego prawie spostrzeżenia nie ma nie zrobionego przez Laharpa, znajduje się piętnaście dłuższych ustępów zupełnie dosłownie przetłumaczonych, bez podania źródła. „Daleki od szlachetności“ Agamemnon, na przykład, u Osińskiego w dalszym ciągu z taką się spotyka charakterystyką: „Nie można go obwiniać o kłótnię z Achillem, bo ta jest zasadą poematu i z innych względów zgadza się ściśle z dumnym i wyniosłym charakterem Atryda, jaki mu nadał poeta; lecz wreszcie król ten, w ciągu dzieła, nic nie czyni, co by usprawiedliwiało jego postępek i nadawało mu wyższość... po dwa razy zgromadza przedniejszych wodzów dlatego jedynie, aby w całości z flotą odpłynąć“... O Achillesie zaś „płótnie utrzymywali niekórzy, że odwaga jego nie ma w sobie nic zadziwiającego, ponieważ przeznaczenie zasłania go od rany: to mniemanie jest mylnem i żadnego w Iliadzie nie znajduje poparcia.“ Zestawiwszy te słowa z Laharpem, zobaczymy, że „Agamemnon est le seul, qui me paraisse jouer un rôle peu noble et peu digne de son rang. Je ne lui reproche pas sa querelle avec Achille, puisque elle est le fondement du poème, et que d'ailleurs elle est suffisamment motivée par le caractère altier que le poète lui donna; mais d'ailleurs il ne fait rien qui... justifie la prééminence qu' il a parmi tous les rois. Il n' assemble deux fois les chefs de l'armée que pour les exhorter a la fuite.“ „On a dit très légèrement que sa valeur n' avait rien qui excitat l'admiration, parce qu'il était invulnérable. Ceux qui se sont arrêtés a cette fable du talon d' Achille, n'ont pas songé qu' il

²⁾ Por. O. II. 37 i L. I. 124.

n' en est pas dit un mot dans l' Iliade.¹⁾ Nawet w układzie rozbioru nie oddała się Osiński od Laharpa. Wykazuje genialność Homera z powodu znajomości jedności akcji, poczem daje charakterystykę głównych postaci i rozbiera ważniejsze zarzuty. Jednak i do charakterystyki Osińskiego nie brak tu ustępów, jak ten, w którym opowiada wrażenia,²⁾ jakich się doznaje po przeczytaniu dwunastu pierwszych ksiąg, wrażenia, rzecz dziwna! do tego stopnia zgodne z wrażeniami Laharpa, że nie tylko że w tym samym porządku następowały, ale nawet jedynym sposobem na ich określenie było spolszczenie słów Laharpa. Można by z czystym sumieniem wywnioskować, że Osiński wrażeń swoich z Iliady bynajmniej z Iliady nie czerpał i całych dwunastu pierwszych ksiąg nawet nie czytał.

Gdyby chcieć przytaczać wszystkie ustępy u Osińskiego, które są dosłownie wzięte z Laharpa, zajęłoby to zbyt wiele miejsca. Przeszanę na wskazaniu stron u obu autorów, które dłuższe a wierne przekłady zawierają.

I tak: Osiński: II. 26 — Laharpe: I. 132; 27 — 133; 28 — 134; 29 — 143; 31 — 146; 32 — 123; 33 — 121, 128. 34 — 122, 113; 35 — 114; 37 — 131, 124.

Na zakończenie rozbioru podaje Osiński trzy wyjątki z Iliady. Jeden wzięty z księgi XX. gdy to bogowie sami postanawiają walkę między Grekami a Trojanami, okraszony jest zachwytem zawsze „szczytnie się tłómaczącego Longina.“ Nie trzeba jednak sądzić, by Osiński u samego źródła go zaczerpnął. Laharpe i teraz oszczędził mu trudu, podając gotowy już cytat w rozprawie „Le traité du sublime de Longin.“³⁾ Dalej pożegnanie Hektora z Andromachą, i wreszcie prawie całą księgę dziewiątą, której treść, poselstwo wodzów greckich, z samych mów się składa. Widocznie dobierane są przykłady, aby talentowi deklamacyjnemu Osińskiego dały pole do popisu.

* * *

W Odyssei „niewyczerpany Homer, po najwyższym obrazie Iliady, chciał w różnym wcale zawodzie przywiązać serca nasze do nieszczęść męża, ściganego gniewem Neptuna“. Cały jednak poemat zepchnięty został o całe niebo poniżej Iliady. Postawiwszy sobie założenie, że epepeja jest opowiadaniem bohaterских

¹⁾ Por. O. II. 37, 38. — L. I. 124, 125.

²⁾ „ „ „ 26., — „ „ 132.

³⁾ L. I. 53.

czynów językiem poetycznym, Osiński nie doszukał się w nim ani wspaniałych obrazów, ani wielkich charakterów, ani mocy namiętności. Nadto w akcji nie ma jedności. „Bieg Odyssei mdłym postępuje krokiem. Poemat nie ma tego węzła, któryby ciekawość naszą utrzymywał bez przerwy.“ (La marche de l'Odyssee est languissante... sans former un noeud qui attache l'attention). Penelopa bowiem czeka przez 24 pieśni na powrót męża. A obrazy płaskie i niesmaczne są jakby umyślnie stworzone w Odyssei na to, aby wywołać oburzenie Osińskiego i dać mu sposobność okazania delikatności smaku, a jednak oburzenia tego nie wywołały; bo chyba już w tym wypadku powinien był własnymi słowami je wyrazić, a nie zapożyczać się u Laharpa. Taki Polifem, który pożera swoich towarzyszków, Ulises, „ogromne drzewo, utapiający w oku olbrzyma“, nie pozwalają mu widzieć ani świetności czynu ani szlachetności obrazu; podobnie jak dla Laharpa te same obrazy „n' offrent rien que de puérile.“¹⁾)

Dla całego obrazu Ulisesa w podziemiu Osiński ma tylko tyle pochwały, że stał się wzorem dla Wergilego. Wyjątek stanowi Ajaks, pogardliwym milczeniem odpowiadający na przemówienie Ulisesa²⁾).

Również zgodnie z Laharpem sama postać głównego bohatera „nie odpowiada godności epopei,“ bo jakże to wygląda, żeby bohater przebierał się za żebraka i u progu własnego domu czekał na odpadki biesiady³⁾.)

Żadnego też bohaterstwa nie widzi Osiński — znowu za Laharpem — w tem, że Ulises pokonywa zalotników swej żony, gdyż bezpośrednia opieka Minerwy, zmniejszając niebezpieczeństwo, zmniejsza wrażeńie. Rozwiązanie zaś jest już najmniej „godne wielkości bohaterskiej poezyi.“ Oto „małej wagi szczególność, dotycząca się domowego sprzętu“ — Laharpe nie wstydzi się nazwać go po imieniu: łóżkiem — którego budowa tylko Odysseusowi znana była, usuwa z duszy Penelopy wątpliwości co do osoby rzekomego żebraka.⁴⁾

Za to gładka, wymuskana, lecz pozbawiona żywiołowej siły Iliady, Eneida, znalazła w Osińskim bezwzględного wielbi-cielą. I jak nie miał jej uwielbiać, skoro ona, nie Iliada, była

1) Por. O. II. 56. — L. I. 151.

2) „ „ „ 62. — „ „ 155.

3) „ „ „ 65. — „ „ 152.

4) „ „ „ 66. — „ „ 153.

dla tych fetyszów dobrego smaku, bóstwem, poza którem trudno było o zbawienie. A Wergiliusz żyjący na dworze Augusta, „wśród sędziów uczonych o wytworniejszym smaku, niż ludzie otaczający Homera, musiał w Eneidzie zostawić ślady większego talentu wykonania.“ Cała rzecz o Eneidzie streszcza się w wykazaniu większej pomysłowości Wergilego, niż ją miał Homer, i na rozbiórce estetycznym księgi IV, powszechnie za najpiękniejszą uznanej. Nie mówi nigdzie wyraźnie, że Homera miejsce jest po Wergilim, ale wrażenie zostawia takie. Bohaterowie Iliady to przeważnie tylko wojownicy, o formacyi umysłowej nie bardzo skomplikowanej; Eneasza zaś posiada męstwo równe tamtym, ma także przezorność, rozum stanu; on się namiętnościami unieść da, ale do granic, sztuka, która obcą była tamtym. W opisach, bitwach, większa różnorodność przez dodanie brakujących Iliadzie bitew morskich. Obrazy natury budzą zachwyt Osińskiego dlatego głównie, że nie naturę w nich się czuje, ale właśnie sztukę. Wykład cały często przeplatany cytatai rozmaitej długości, brak powoływań się na powagi literackie, któreby wartość sądów jego niby utwierdziły, wskazują, że krytyk z poematem obznajomiony był dobrze, co należy podnieść choćby ze względu, że mu się to trafia bardzo rzadko. Raz tylko jeden, aby nie rozwiać nimbu uczoneści, powołuje się na zdanie Makrobiusza o naśladownictwie w Eneidzie, zdanie wzięte jak zwykle z Laharpa¹⁾. Kończy własnem już ostrzeżeniem przed współczesnymi pisarzami, u których „boleśnie jest postrzegać coraz bardziej nękające dla prawdziwych mistrzów sztuki uszanowanie.“ Tylko „omylną dumą“ tłumaczyłoby sobie można nieczułość na „dostojne klasycyzmu wzory“; a już „obłąkaniem“ jest twierdzić, że Dante lub Szekspir mieli „na szczęście“ dość odwagi gardzić klasykami.

Farsalię Lukana zamykają się rozdziały o eposie starożytnej. Ten ostatni rozdział jest z liczby tych, o których zwątpić przychodzi, czy należy mówić o nim przy Osińskim. Właściwsze miejsce byłoby tu dla Laharpa, z małym dodatkiem Tiraboschiego, którego przytacza na początku. Nadto znowu nasuwa się przypuszczenie, że Osiński Farsalii może nawet nie widział. Wszystko, czego się dowiemy z Osińskiego, znajdujemy w Laharpie²⁾. Więc o rozwlekłości Lukana, który więcej jest polity-

¹⁾ L. I. 160.

²⁾ Por. O. II. 97, 102 do 107. — L. I. 169 do 180.

kiem mowcą i dziejopisem, niż poetą, o braku imaginacyi, o błyskotliwości w wyrażaniu myśli, mogącej stać się niebezpiecznym dla naśladowców wzorem, o ruchu akcji prawie żadnym, o małej liczbie prawdziwie pięknych miejsc, nie zdolnych ocalić złej całości. Przekład ustępu, w którym Cezar sam jeden potajemnie chce przepłynąć Adryatyk, ma dać wyobrażenie o zaletach i wadach tego poety. Jestto przekład prozą z prozaicznego przekładu Laharpa; wreszcie Laharpowska uwaga o większej piękności burzy u Vergilego, niż u Lukana, i również Laharpowska charakterystyka Cezara i Pompejusza.

Od Farsalii do Luzyady Kamoensa skok bardzo wielki, choć na epokę Osińskiego bynajmniej nie ryzykowny, gdyż wieki średnie z całą swą olbrzymią ilością eposów, zaledwie dopiero wtedy poczęły odchyłać oczom uczonych swe bogactwa. Łacińska zaś epopeja, jakkolwiek za cesarstwa miała wielu uprawiających ją poetów, nie wydała jednak płonu, któryby dał się postawić choćby nawet obok Lukana. Słusznie więc zbywa ich Osiński krótkimi wzmiankami, aby czemkolwiek wypełnić te czasy ciemności i barbarzyństwa, które „wszelkie piękności czucie zdawały się wytępieć.“ Godzi się przypuszczać, że byłby łaskawszym dla nich, gdy nim był dostawca jego Laharpe. To co mówi o Tebaidzie Stacyusza jest powtórzeniem słów Laharpa¹⁾ o „niedość szczęśliwym wyborze przedmiotu“ — *choix malheureux du sujet* — którym jest kłótnia śmiercią zakończona dwóch braci, Eteokla i Polinika. Nie zupełnie jednakże podziela zdanie Laharpa, jakoby zbrodnie i okrucieństwa, wypełniające poemat, nie mogły wzbudzać zainteresowania czytelnika. On woli, żeby Stacyusz pobłądził raczej niedostatkiem talentu, niż złym wyborem. Niewinna polemika, nie obfitująca w argumenty ze strony Osińskiego, chyba dlatego wtrącona, żeby tanim kosztem móc się okazać godnym współzawodnictwa słynnego uczonego.

Wspomnienie o Sylwiuszu Italiku i o Porwaniu Prozerpiny Klaudyana znajduje się dosłownie u Laharpa²⁾.

Najbardziej szczegółowo zajmuje się Osiński Jerozolimą wyzwoloną, prawie z pietyzmem wykazując jej piękności, lub stając w jej obronie przeciwko czynionym zarzutom. Treść podana bardzo dokładnie, porządkiem pieśni, naprawia mniemanie jakieby wynieść się musiało z poprzednich rozbiorów, o zrozumieniu piękna choćby tylko klasycznego przez naszego krytyka.

¹⁾ Por. O. II. 114. — L. I. 166.

²⁾ „ „ „ 115. — „ „ 167.

Obok Tassa powinien być znaleźć miejsce Ariost z Orlandem szalonym, tymczasem Osiński zadowala się wzmianką, że dzieło jego „acz wielkimi pięknosciami oznaczone, w rzędzie poważnej epopei miejsca mieć nie może.“ Później będzie mówił osobno o poezji heroikomicznej, ale i tam Ariost miejsca nie znalazł, zdaje się dlatego, że krytyk nie rozumiałby subtelnej ironii włoskiego poematu.

O Henryadzie zdania własnego nie podaje wcale; krótko streszcza tylko rozbiór obszerniejszy Laharpa, powtarzając za nim zarzuty o braku jedności w układzie, o niepotrzebnej dla całości poematu pieśni IX, opiewającej miłość Henryka i Gabrieli — wady, które jednak wynagrodził poeta pięknosciami wiersza i szczegółami pięknymi. Połowę i tak krótkiego rozbioru zabiera u Osińskiego wykazanie wyższości Wergilego i Tassa, którzy swoje Dydony i Armidy potrafili związać z treścią główną tak, że ta ich fikcja staje się źródłem ważnych w poemacie wydarzeń. Tę część wziął również dosłownie z Laharpa.¹⁾

¹⁾ Por. O. II. 195, 196. — L. VII. 279...

II.

Nie wiadomo z „Kursu“ czy i jakie miał zdanie o tragedyi greckiej i rzymskiej, gdyż w pozostałych po nim papierach brakło omówienia tej literatury. Można się domyślać, że jeśli w eposie starożytnej, którą przecież musiał znać lepiej niż starożytny dramat, szedł krok w krok za Laharpem, to i w tym dziale od niego się nie oddalał. Nowszemu dramatowi poświęca największą część swego dzieła, na czele stawiając Corneille'a i Racine'a. Trzyma się tego samego sposobu wykładu, co przy eposie. Obierze jeden, czasem parę utworów danego pisarza i szuka w nich „szczytnych“ sytuacji szczytnie wyrażonych. Im więcej ich u którego pisarza znajdzie, tem bardziej utwór będzie wzorowy, tem bardziej godny naśladowania. Rozumie się samo przez się, że trzech jedności naruszać nie wolno. Stąd Corneille, który im czasem uchybia, mniejszą się cieszy łaską Osińskiego, aniżeli Racine, o tyle nadto mniejszą, że styl jego nie posiada wypolerowania, jakie mają tragedye Racine'a.

Teatr z czasów poprzedzających rozkwit klasycyzmu francuskiego przedstawia się dlań tylko jako nieudały wyraz dążności do ideału klasycznego¹⁾. Taką próbą była „Dydona“ i „Kleopatra“ Jodelle'a, ściśle według wzorów greckich, ale bez żadnego talentu napisana. Ogromne jej powodzenie tłumaczy Osiński nowością przedmiotu, przyczem zamieszcza delikatną uwagę pod adresem romantyzmu: „W tego rodzaju dążeniach dobrodziejstwem jest dla nauk niepodległe zdanie oświecześniejszych znawców, którzy nie idą za okrzykiem pospółstwa i powściągają niekiedy zbytęczną ufność i zarozumiałość piszących.“ Nie wymienia po nazwisku tych znawców z 16 wieku, którzy w Kleopatrze „widzieli całej dziwacznej mowy nadętość, całą myśli i wyrażen niesforność,“ zdaje się jednak, że wcieleniem ich był także Laharpe, wytykający tragedyi Jodelle'a, że „tout se passe en déclamations et en récits“ i że styl jest „un mélange de barbarie et de froids jeux de mots.“²⁾

1) Por. L. IV. 275.

2) O. II, 286... – L. IV. 375.

Tak samo z Laharpa zaczerpnął Osiński wiadomości o innych tragikach, jak: Jean de la Taille, Jacques Grevin, Robert Garnier¹⁾). Nie są to jednak streszczenia, ale z rozmaitych miejsc u Laharpa powyrywane i obok siebie postawione zdania. Ciekawą jest omyłka, którą zrobił z powodu zapewne zbyt pospieszonego przygotowywania wykładu. Oto dwu różnych autorów francuskich ściągnął w jednego, przypisując mu rzeczy do każdego z osobna się odnoszące. Przytaczam te ustępy jako przyczynek do charakterystyki Osińskiego. Laharpe (IV. 277 u góry) „Son ami (tj. Jodella przyjaciel) Jean de la Peruse fit représenter une Médée, traduite de Seneque...” poczem przechodząc do innego autora, mówi: (str. 77 u dołu) „Jean de la Taille imita dans sa tragédie des Gabaonites quelques situations des Troyennes d' Euripide“. Zdanie ściągnięte Osińskiego brzmi zaś tak: „Jan de La Taille, przyjaciel Jodella, wydał Medeę tłumaczoną z Seneki; w tragedyi Gabaonitek, naśladował niektóre miejsca Trojanek Eurypidesa.“

Kornel dopiero zaczyna „właściwą epokę wydoskonalonej tragedyi francuskiej.“ Wprawdzie wszystkich błędów poprzedników nie usunął, lecz ani Laharpe mu z tego winy nie czyni, gdyż: „qui peut tout faire en commençant?“ ani też Osiński nie wymaga „od człowieka co pierwszy dwóch blisko wieków ciemnotę zaczął rozjaśniać, aby sam wszystkiego dokonał.“²⁾

Następuje rozbiór szczegółowy trzech tragedyi Kornela: Cyda, Horacyuszów i Cynny, znanych najlepiej Osińskiemu, jako że ich sam na polski język niegdyś przełożył. Te trzy przykłady dają mu sposobność rozwinięcia swoich poglądów na budowę dramatyczną; znowu względnie tylko swoich; ale on tak przesiąknął poetyką Laharpa, że o ile nie tłumaczy wiernie jego słów, trzeba mu wreszcie przyznać względną samodzielność. Zresztą skoro piękno jest jedno, mianowicie klasyczne, a Laharpe dobrym jego znawcą, to jakże miałyby Osiński iść przeciwko niemu, nie ściągając na siebie choćby tylko we własnym sumieniu zarzutu złego sędziego. W rozpatrywaniu zaś błędów i zalet Kornela choć porusza te same myśli, które Laharpe, ale czyni to w formie odmiennej, w słowach własnych: a jeśli przytacza słowa cudze, to po części jawnie — znak, że jest pewny siebie.

1) Por. O. II. 288. — L. IV. 277.

2) „ „ „ 297. — „ „ 300.

Mairet, który swoją Sofonizbą dał przedsmak późniejszego rozwoju tragedii, stanowi niejako przedsiónek, którego nie da się ominąć, gdy się chce stanąć przed Kornelem. Laharpe omawia go szczegółowo, Osiński podaje wyjątki z Laharpa, przyznając się tylko do jednego cytatu¹⁾, całą jedną połowę strony zajmującego. Na połowę drugą składają się zdania, które znajdują się u Laharpa w tomie IV. między stroną 281 a 287 jak np. zdumienie Osińskiego nad tem, jak rozległą przestrzeń ubiegł Kornel, którego Cyd o siedem tylko lat młodszym był od Sofonizby.²⁾

Z pewną ciekawością przystępuje się do czytania rozbioru tych tragedii Kornela, które sam krytyk tłumaczył, z nadzieją, że przecież nasunie mu się uwaga jakaś nie powtórzona już przed nim tysiąc razy, że o twórczości wielkiego tragika da nam wyobrażenie lepsze niż ktokolwiek inny, bo go przecież sam przetwarzał... Tymczasem dowiemy się, że Kornel w Xymenie szczęśliwie łączy uczucie rodzinne z uczuciami honoru, że nie podobna widzieć „porządniejszego pasma namiętności, prowadzonych od śmiertelnej obrazy do przebaczenia,“ że z drugiej strony rola królowny jest niepotrzebna, bo nie ma wpływu na akcję, że autor „nie zdołał“ ściśle jedności miejsca utrzymać; lub że scena w ciągu tragedii często jest próżna³⁾. Albo w Horacyuszach, w których jakby zmęczony wraca krytyk do zwykłego sposobu przekładania Laharpa na obszerną skalę, nad czem się będzie najdłużej zastanawiał? Odgadnąć nie trudno. Wszak w nich mieszczą się owe szczytne wiersze: Et je vous connais encore! lub qu'il mourut! im tedy poświęci garść zachwyty własnych, wplecionych w zachwyty Laharpa i Woltera; tego ostatniego w mierze przez Laharpa zakreślonej.⁴⁾ Że zaś krytyk powinien wykazać i ujemne strony, więc: dwa ostatnie akty jakby nie należały do tej samej sztuki, a wyrzekania kobiet z początkiem aktu trzeciego nie są na wysokości sytuacji⁵⁾. Wogóle zaś Kornel „gdyby żył w innym czasie, gdyby go wspierał wiek prawdziwego światła, uniknąłby zapewne wszystkich błędów, jakie światlejsza krytyka zarzucać mu może.“ Niestety nie było mu danem słuchać wykładów Osińskiego.

1) Por. O. II. 294. — L. IV. 292.

2) L. IV. 281. Rien n' est plus propre a faire comprendre tout le chemin que fit Corneille...

3) Por. O. II. 301. L. IV. 300.

4) " " " 318. " " 320.

5) " " " 319. " " 318.

Jako „sędzia uczony“ jest Osiński bardzo przezorny. Nawet gdzie mógł bezpiecznie jako swoje podać zdanie, uświęconie długoletnią tradycją, on się go wyrzeka. Tak nim przystąpi do Racine'a, uważa za odpowiednie zaznaczyć, że to „sąd powszechny oświeconej krytyki“ postawił go już przed nim na czele nowoczesnej tragedyi, jego zadaniem jest wyrok sądu uzasadnić, wykazać jego słusność na przykładach. Aby dowód nabrał tem większego znaczenia, przytoczy dwa lub trzy razy Schlegla, którego nie można przecież posądzać o ślepe przywiązanie do szkolnych prawideł, aby się następnie już śmiało rzucić w objęcia niezawodnego Laharpa i iść ślad w ślad za nim w rozpatrywaniu „Atalii“ i „Andromaki.“

W Atalii zastanawia ich obu odrazu wielkość przedmiotu i nadzwyczajna jego prostota: la conception la plus étendue dans le sujet le plus simple¹⁾, którą na szczegółach wykazują. Jako próbkę przytaczam rozwinięcie tego poglądu u obu krytyków z tem zastrzeżeniem, że w dalszym ciągu będzie Osiński jeszcze dokładniejszym echem swego pierwowzoru.

Laharpe: Le mérite unique d'intéresser pendant cinq actes avec un pretre et un enfant, sans mettre en oeuvre aucune des passions qui sont les ressorts ordinaires de l'art dramatique, sans amour, sans épisodes, sans confidens... voila ce qui a placé Athalie au premier rang des productions du génie poétique.

Osiński: Treść niezmiernie ograniczona i nie obfita na pozór. Dziecię zaledwie zdolne pojmować wysokość powołania, które mu objawiają; kapłan inną nie działający władzą, jak tylko silnem zaufaniem w boskiej potędze, mają składać główną treść obrazu, mają serce nasze ciąglą trwogą i litością przenikać. Nie znajduje tu miejsca owa najmocniejsza tyłu innych dramatów sprężyna, jaką jest miłość. Bez pomocy ustępów, bez użycia ozdób z ubocznych źródeł czerpanych, zdaje się, iż ten jeden czyn zaledwie mógł wystarczyć na zwyczajną obszerność scenicznego utworu“...

Tego jeszczeby przekładem nazwać nie można, ale gdy Osiński zapuści się za Laharpem w szczegóły, to na jedno słowo go nie odstąpi, wyjąwszy te ustępy, które służyć mają za kit do połączenia poszczególnych części. On daje bowiem wyciągi tylko, siłą rzeczy zmuszony opuścić z Laharpa te wszystkie dro-

¹⁾ Por. O. II. 398. — L. V. 212, 213.

biazgi, które żadnego interesu u polskiej publiczności, choćby na francuszczyźnie wykształconej, budzićby nie mogły. Oryginalność zaś Osińskiego, odpowiadającą zupełnie jego poglądom krytycznym, widać chyba w tym podziwie nad Racinem, który tragedję swoją pisał niby z dziesięciu przykazaniami reguł klasycznych przed oczyma, bo „tak wszystko w układzie swoim przygotował, iż na wszelki zarzut, jakiby najsurowsza uczynić mogła krytyka, obrony potrzebować nie będzie.“

Następują rozważania, dlaczego ten lub ów wiersz albo ustęp jest piękniejszy od innego. Do takich należy wiersz w którym Joad wzywa pomocy Boga przeciwko wrogom: „Wydaj w me ręce nieprzyjaciół jego.“ Można powiedzieć — mówi Osiński — że na tym jednym wierszu cała historia sztuki opiera się; z jednej strony władza i zbrodnia, z drugiej niewinność i słabość, oto wielkie powody zajęcia słuchaczy.“ Dla porównania zdanie Laharpa o tym wierszu: „...ici c'est l'histoire de toute la piece en un seul vers qui montre d' un coté la puissance et de l' autre la faiblesse: c'est le germe de l' intérêt.“¹⁾ Laharpe podnosi dalej podwójną wartość snu Atalii; jestto nietylko wiersz piękny sam w sobie, ale nadto z akcją silnie spojony. Osiński powtórzywszy jego słowa²⁾, korzysta ze sposobności, aby zadeklamować cały, na przeszło kartkę ustęp. Scena rozmowy Atalii z małym Joadem, której następstwem była chęć Atalii wzięcia go za syna, dała powód Wolterowi do uczynienia zarzutu, jakoby Joad nie miał żadnej słusznej przyczyny temu się sprzeciwiać. Laharpe charakterem osób zbija ten zarzut jako nie uzasadniony. Osiński, jak gdyby go sam wyszukał w Wolterze i jak gdyby sam nagromadził punkty obrony, powtarza zupełnie to samo.³⁾ W zakończeniu dodaje wprawdzie: posłuchajmy tu własnych słów Laharpa, zataiwszy naturalnie, że ich ciągle słuchać nam kazał. Podobnie i inny zarzut Woltera, który łatwiej zbić się daje, a mimo to Osiński niewolniczo się trzyma swego przewodnika, mianowicie: Atalia mogła natychmiast zażądać wydania Joasa, a nie uczyniła tego. Laharpe więc, a za nim Osiński, udowadnia Wolterowi treścią i cytatami, że tak uczynić nie mogła była i nie powinna.⁴⁾

¹⁾ Por. O. II. 403. — L. V. 230.

²⁾ „ „ „ 406. — „ „ 232.

³⁾ „ „ „ 409. — „ „ 233.

⁴⁾ Por. nadto całe stronnice, przekładane dosłownie: O. II. 427, 429. — L. V. 251; 431. — 252, 434. — 254; 4351 — 256; 436. — 256.

Atalię stawia Osiński na szczycie nie tylko dla tego, że jest najpodobniejsza do wzorów, jakimi się dawna Grecya wstawiła, „że w niej odnaleść byśmy mogli przepisy,“ gdyby broń Boże zaginęły, ale ma jeszcze to wszystko, co twórczemu geniuszowi przydać mógł smak i ogłada. Drugim obranym przez Osińskiego przykładem doskonałości Racine'a jest *Andromacha*. Postępuje z nią tak samo jak z Atalią: ważniejsze sceny rozbiera uważnie, poszczególne wiersze i zwroty rozkłada na atomy, aby dowieść, że to są kryształki najczystszych dyamentów. Zapowiada, że nie pominie przy tej sposobności „zdań, jakie o nich literatura wyrzekła.“ Słuszniejby zrobił dodawszy: literatura Laharpa, tem bardziej, że własnego zdania nie ma w całym rozbiorze ani jednego. Raz tylko powołuje się wprost na źródło, z którego czerpie;¹⁾ a innym jeszcze razem ogólnikowo zaznacza „jeden z najbieglejszych znawców sądzi“... Nasuwającej się ogólnej charakterystyki i różnicy talentów Corneille'a i Racine'a nie podaje, zaznacza tylko za Laharpem, że Corneille więcej zadziwia, Racine więcej wzrusza, mając większą znajomość serca ludzkiego, i silniej przykuwa harmonią kształtów.

Dział następny obejmuje historję komedyi — w przykładach. O greckiej komedyi najmniejszego wyobrażenia nie miał własnego, a to co mówi o podziale na trzy okresy, o nieprzyzwoitości sztuk Arystofanesa, to wszystko czerpał wprost z Laharpa; za nim też powtórzona analiza kómedyi „*Os*,“ która dla Francuzów znaczenie mieć mogła ze względu na wpływ tej komedyi na „*Plaideurs*“ Racina; ten sam powód wydał się tak ważnym Osińskiemu, że podaje go jako i dla nas wystarczający.³⁾ Ważniejsze cechy komedyi Arystofanesa, jak przerywania ciągu sztuki, aby wobec widzów bądźto siebie pochwalić, bądźto rzucić pocisk oszczerstwa na swoich nieprzyjaciół, a dalej ciągłe wyszydzanie bogów i ludzi wskazują, że raczej do satyry niż do komedyi miał powołanie. Wszystko to są uwagi zarówno Laharpa, jak Osińskiego.⁴⁾

Z główniejszych komedyopisarzy łacińskich mógł Osiński poznać Terencyusza z jego własnych dzieł, bo wyszedł był w przekładzie Tymienieckiego, i to nie złym przekładzie, skoro

¹⁾ O. II. 448.

²⁾ Dla dokładności zestawiam stronicę będącę wiernem tłumaczeniem Laharpa: O. II. 438 — L. V. 12. 13; 439 — 14; 442 — 15; 444 — 17; 448 — 17; 449 — 18; 450 — 19; 452 — 20; 455 — 31.

³⁾ O. III. 76 — L. II. 26.

⁴⁾ „ „ 78 — „ „ 9, 17.

sam krytyk, z takim upodobaniem śledzący niedokładności językowych, nie może mu wykazać większych braków nad rzekomo niedbałe rymowanie w rodzaju: chcęcy — więcej. Wątpić jednak należy, czyli czytał go w całości. Z porównania z Laharpem wynikałoby, że tylko przestudyował jedną jego komedię *Adelphi*, której i treść dokładną podaje i dokładniejsze porównanie robi z Moliera *Szkołą mężów*, znalazłszy do tego jedynie pobudkę w Laharpie; ten bowiem nakreślił tylko lekki szkic obu komedii, wzmiankę krótką czyniąc o wpływie Terencyusza na *Szkołę mężów*. O poprzednikach Plauta i o Plaucie samym nie umie nic powiedzieć od siebie, zdając się we wszystkim na Laharpa. On dostarczył mu spostrzeżeń o niezbyt obszernym zakresie tematów przez Plauta poruszanych, powiedział mu, co Horacy o nim myślał, jakiego rodzaju była komiczność jego sztuk, o mnóstwie scen komicznych, z których umiał korzystać Molierem¹⁾. Równie za wzorem Laharpa wykazuje wyższość *Skapca* nad plautowską komedią *Aulularia*.

Musiąły często dochodzić uszu Osińskiego zarzuty, że powtarza „zwietrzały sąd Laharpa,“ skoro uznał za stosowne w rozprawie o Molierze zastąpić go kim innym, a mianowicie Walter Skotem, który Molierowi poświęcił osobną rozprawę. Czyni to, jak się sam tłumaczy, w tym zamiarze, aby wykładowi swemu „nadać pewne znamię nowości i powabu“ i zadość uczynić tym, którzy zwietrzałego Laharpa mieli już dość. Drugą nowością w tym wykładzie jest Rousseau'a krytyka *Mizantropa*, nowością względną jednakże, bo główną część zarzutów jego przytoczył Laharpe i ich bezpodstawność wykazał, zacieśniając znowu tym sposobem zadanie Osińskiego do przełożenia tylko polemiki na język polski. Pozostało uzupełnić historię działalności Moliera oceną i charakterystyką sztuk, które choć do arcydzieł się nie liczą, ale mają piętno geniuszu Moliera — w czym znowu Laharpe okazał się bardzo dogodnym; albowiem jeśli odliczymy przytoczenie obszerniejszego przeszło dwie kartki obejmującego wyjątku z *Tartuffa*, to w rezultacie własny dorobek krytyczny Osińskiego — w rozdziale o komedii Moliera od str. 126 do 200 — będzie równy zeru.²⁾

¹⁾ O. III. 79. — L. II. 39; 80 — 42, 39 40; 81 — 42, 46; 82 — 42, 39, 43, 53; 85 — 54.

²⁾ Stronice odpowiadające sobie zupełną wiernością przekładu: O. III. 127 — L. VI. 5, 6; 136 — 14, 14, 139 — 15; 140 — 15; 141 — 16, 142 — 12; 145 — 18, 19; 147 — 35; 148 — 36; 152 — 67, 70; 158 — 76; 176 — 5, 178 — 38, 37; 180 — 44; 181 — 45; 185 — 100; 186 — 102, 103 i X. 324, 326; 187 — X. 318.

III.

Drugi kurs literatury porównawczej, obejmujący najgłówniejsze działy wymowy, poprzedza wstęp, charakterystyczny nie tyle ze względu na rzecz samą, ile na autora. Rozwija w nim program, jakiego się trzymać będzie, program w głównym kierunku ten sam co i w omawianiu poezyi, ale pogłębiony, przypuszczaćby można, w sposób niepraktykowany dotąd przez Osińskiego. Więc jak poprzednio, i na przyszłość „nie chce szukać chluby z nowości teoryi,“ lecz pójdzie „za przewodnią mistrzów, mających ustaloną w świecie powagę.“ Część tych mistrzów wylicza; są nimi: Skaliger, Wida, Muratori, Tiraboschi, Pope, Adison, Blair, Laharpe, Rollin, Villemain, Heine, Lessing Sulzer, Schleglowie, Piramowicz, Potocki i wielu innych. Zastęp ładny — nadzieja wszechstronnego poznania podstaw sztuki mówienia wielka. Że zawód pewien nas spotka, o tem nie możemy wątpić, ale że tak wielki, trudno się było spodziewać. Jeżeli w poprzednich rozdziałach, tu i ówdzie własnych użył przynajmniej zwrotów, jeśli nie poglądów, jeżeli wybierał z Laharpa, co mu się wydało ważniejszym, starając się przynajmniej o wypełnienie i wypolerowanie szczelin powstałych z jego rozkawałkowania — to tutaj trudu tego sobie nie zadawał, prócz nieznacznych wyjątków. Tutaj jakby powiedział sobie: jeden jest Bóg — Laharpe, a Blair — jego prorok, i w myśl tego dogmatu postępował.

Dlaczego właśnie w tej części nie wystarczał mu Laharpe i pomoc Blaira szczególnie stała mu się użyteczną, pochodzi stąd, że Blair daje bardziej przejrzysty pogląd na teorię wymowy, aniżeli Laharpe, choć w istocie rzeczy, w pojęciach, różnicy nie ma żadnej. A potem miał może rzeczywiście postanowienie dać obraz dokładny tej nauki, której sam wiele miał do zawdzięczenia, postanowienie przebijające z pierwszych kartek, gdzie jeszcze spotkać się możemy z cytatem, wyjętym z Potockiego

lub Piramowicza, gdzie Laharpe i Blair naprzemian użyciali mu swego poparcia. Ale postanowienie to z bardzo przyspieszoną szybkością słabło, tak że w końcu nie pozostało z niego nic prócz Laharpa, odczytywanego prawie bezwładnie i bez wyboru nawet.

Przypatrzmy się dokładniej wykładom. Zdziwić może, że wstęp nawet jest w przeważnej części tylko streszczeniem wstępu, jaki Blair umieścił na czele swego dzieła.¹⁾ Jego słowa powtarza, gdy mówi, że „sąd zdrowy zdolny jest wszędzie i zawsze uznać rzeczywiste zalety,“ z niego dosłownie bierze przykład wykazujący już nawet u Indyan pewną potęgę wyrażień.³⁾

Stosunkowo najmniej zależnym od swych stałych przewodników jest w pierwszym tylko ustępie o stylu, dzięki rozprawie Śniadeckiego, której pominąć milczeniem nie wypadało; ale po przepisy ozdobności stylu już do nich powraca. Blair wymienia i określa cały szereg figur retorycznych, za najważniejszą uznając personifikację; na tej poprzestał Osiński i przełożył z Blaira cały wywód o jej wielkiej wartości w zastosowaniu do wymowy o trzech stopniach, które w niej rozróżnić należy. W dalszym rozdziale uznaje Osiński za stosowne wyjaśnić znaczenie wyrazów: smak, geniusz, szczytność, tak bowiem często się nimi posługuje, że się obawia mylnie być rozumianym. Ale i w tym wypadku, podobnie jak już miałem sposobność kilkakrotnie zwracać na to uwagę, znajdzie się powód inny, nie dorobiony do faktu, właściwszy, chociaż czysto przypadkowy. U Blaira, rozdziały tym wyrazom poświęcone, znajdują się przy traktacie o wymowie, więc i Osiński zawadziwszy o nie na drodze obranej przez siebie, przy nich się zatrzymał. Żeby zaś nie był w następstwie w niezgodzie z Laharpem, który dostarczać mu będzie tekstu wykładu o poszczególnych wielkich mowcach, dlatego starannie jednego z drugim porównywa i w jedną całość składa.

Oczyma Laharpa naprzykład widzi „zamieszanie pojęć o płodach imaginacyi z powodu błędnego często stosowania wyrazów: smak i geniusz. Tymczasem smak sądzi tylko rzeczy, geniusz zaś je stwarza.“ Mniej więcej tę samą definicyę dają

¹⁾ Cours de rhétorique et de belles lettres par Hugues Blair. Geneve 1808.

²⁾ O. IV. 3 — B. I. 3, 4 „En appliquant aux discours et aux écrits les principes du bon sens, on ne saurait manquer...”

³⁾ O. IV. 31. — B. II. 216 w ustępie: „Conseils pour former le style O. IV. 38, 39 — B. II. 94; 43, 44 — 103 (trzy kartki dosłownego przekładu).

Laharpe i Blair. Osiński trzymał się Blaira i cały rozdział o smaku, geniuszu i szczytności jest najzwyczajniejszym przekładem Blaira, przeplatany gdzieniegdzie zdaniami Laharpa. Ta dosłowność nie sędzę, żeby była dziełem przypadku. Wskazuje ona najwyraźniej na to, że tekst Blaira zaopatrywał tylko głosami z Laharpa i w ten sposób rozdział cały utworzył. Nie zmieni bowiem rzeczy drobny szczegół, że do wielu przykładów szczytności podanych u Blaira, wplótł jeden wzięty z Woronicza. To jest zresztą jedyny ślad jego samodzielności.¹⁾

Aby dać próbkę, zestawiam poniżej początek rozdziału Osińskiego z słowami Laharpa i Blaira.

Osiński: IV. 46. 47. „Tak często przychodzi nam używać wyrazów: smak, geniusz, krytyka, wielkość, szczytność, iż mylnie zrozumiane ich znaczenie, łatwo nam otworzyłoby mogło drogę do fałszywego o rzeczach sądu. W takim (mylnem) rzeczy pojęciu nic nie masz dziwnego, że geniusz przyznawany bywa dziełom, których powszechny i trwały smak nie potwierdza.“

Blair I. 56. *Gout, critique, génie sont des mots que l' on emploie souvent sans y attacher d' idées distinctes... On rapproche souvent dans l' expression les mots de gout et de génie; et il arrive de là que les esprits inexacts les confondent.*“

Laharpe: I. XXIII. i XXIV. *Je constate l' inconvenient attaché a ces mots de genie et de goût aujourd' hui si souvent et si mal a propos répétés... A la faveur de cet abus de mots on trouve le moyen de refuser le génie aux plus grands écrivains et de l' accorder aux plus mauvais.*“

Ogólne prawidła wymowy, zawarte w rozdziale noszącym taki tytuł, obejmują wskazówki dla mowcy, jak przedmiot mowy powinien podzielić sobie na pięć części, według rzymskiej recepty, jak styl, porządek myśli i wygłoszenie odpowiadać musi celowi, do którego mowca ma zamiar zdążyć stosownie do jednego z trzech stopni wymowy: czy chce tylko podobać się słuchaczom, czy ich przekonać, czy też nimi rządzić. Zresztą jest zdania, że wyraźnych granic wymowie oznaczyć niepodobna. Zastanawia się nadto bardzo obszernie nad różnicą wyrazów; *disertus et eloquens* czyli po polsku krasomowca i człowiek wymowny; również wyrazów: przekonywać i zniewalać (*convaincre*,

¹⁾ Por. O. IV. 46 — B. 56 — L. I. 25; 47 — 62; 48 — 66; 50 — 72; 51 — 77; 53 — 82 — 35; 54 — 96 — 36; 57 — 84, 85; 62 — 102.

persuader), czegoby prawdopodobnie nie był uczynił, przynajmniej w takiej rozciągłości, gdyby się wogóle nad wykładem i jego przygotowaniem zastanawiał. Podane tu bowiem streszczenie, jest streszczeniem zarówno Blaira jak Osińskiego: gdyż sam wykład Osińskiego jest wiernem tamtego odbiciem.¹⁾

O ile odczytanie jednej mowy Demostenesa wystarczy do nabrania wyobrażenia o całej wymowie greckiej, o tyle rozdział zatytułowany „wymowa u Greków“ jest na swoim miejscu. Zresztą ani słowa o tem, jakie koleje przeszła wymowa przed Demostenesem, niczego o nim samym się nie dowiemy, ani wzmianki, że Demostenes wygłaszał owe słynne filipiki. Nie miał widać Osiński ochoty przeglądać całego rozdziału III. (tom II.) Laharpa, który obejmuje historję wymowy greckiej przed Demostenesem; opierając się zaś na dziełach tego ostatniego, stara się krytyk francuski wydobyć z nich i w teorię ułożyć środki, którymi mowca grecki tak olbrzymie sprawiał wrażenie. Na zakończenie dopiero, na stwierdzenie przykładem słuszności swoich wywodów, podaje Laharpe w części IV.²⁾ „Exemples des plus grands moyens de l' art oratoire dans les deux harangues „pour couronne,“ l' une d' Eschine, l' autre de Demosthène.“ Tę więc ostatnią część³⁾ odczytał Osiński przed publicznością, najmniejszym wstępem od siebie jej nie zaopatrzywszy; tak co u Laharpa stanowi epilog lub ilustrację tylko, to u Osińskiego jest główną treścią. Wiedzieć jednakże musiał, choćby ze spisu treści Laharpa, że to jest najmniej ważna rzecz, ale wiedział też, że wygłoszeniem mów Eschinesa i Demostenesa zrobione wrażenie nie pozwoli słuchaczom oddawać się krytyce wykładu.

Lepiej się przedstawia pod piórem Osińskiego „wymowa u Rzymian“, w czem Laharpe znowu ma podwójną zasługę, jedną, że napisał „Analyse des ouvrages de Cicéron sur l' art oratoire,“ którą właśnie Osiński w tłumaczeniu podaje,⁴⁾ a drugą, że nie dał żadnej mowy Cycerona w dłuższym wyjątku. Nie o mieszkaby bowiem Osiński korzystać ze sposobności, a słuchacze jak przy wymowie greckiej musieliby znów chyba w duszy sobie dospiewywać znaczenie wymowy i ważny jej wpływ na życie publiczne Rzymian.

1) O. IV. 67 — B. II. 231; 68 — 232 do 234; 69 — 234, 237.

2) L. II, 335.

3) O. IV. 80 do 98. L. II., 335 do 358.

4) Por. O. 98 do 118 — L. II, 247.

Charakterystyka Cycerona jako mowcy, podana na ostatnich karkach rozdziału, i porównanie go z Demostenesem jest już pióra Blaira¹⁾, który zwięźle i jaśniej rzecz przedstawia aniżeli Laharpe, stąd więcej się podobał Osińskiemu. Ustęp ten u Blaira zaczyna się słowami; *Dans les quatre harangues contre Catilina p. e. on remarque, de l' une a l' autre, un ton et un style fort différents, surtout en passant de la première a la dernière.*“ W przekładzie zaś Osińskiego: „Tak w czterech jego przeciw Katylinie mowach widzimy wyraźną tonu i stylu różnicę, która nas mianowicie między pierwszą i ostatnią uderza.“ Przytoczony na końcu ustęp z Fenelona, w którym stawia Demostenesa wyżej od mowcy rzymskiego, nie jest również odkryciem własnym naszego krytyka, lecz Blaira.²⁾

Nie zmieniając porządku zachowanego u Blaira, wyjaśnia za nim Osiński trzy rodzaje wymowy według podziału starożytnych: okazujący czyli opowiadający, wymowa naradna i sądowa (*genre démonstratif, délibératif et judiciaire*). Chrześcijaństwo stworzyło nowy rodzaj: wymowę kaznodziejską. Pierwszy rodzaj mniejszego jest znaczenia; pomija go więc Blair tworząc nowy podział na *assemblées populaires, le barreau et la chaire*, a w tłumaczeniu Osińskiego: Rada, Sąd, Kazalnica.

Co do dwu pierwszych rodzajów wymowy, w obradach publicznych i przed sądem, wraz z ich główną zaletą, którą Kwintyliusz zamknął w zdaniu: „*Cura sit verborum sollicitudo rerum*“, to są tylko wyimki dłuższych rozdziałów Blaira p. t: *Eloquence des assemblées populaires*³⁾ i *Eloquence du barreau*⁴⁾ Nie trzeba się łudzić zdaniem takim jak: „Przydam tu słowa Stanisława Potockiego, którego tak często w tem, com dotąd mówił, brałem za przewodnika“, bo prócz cytatu drobnego nigdzie z niego nie korzystał.

Bez porównania więcej miejsca poświęca Osiński wymowie kaznodziejskiej. Bossuet i Massillon, z których kazań Laharpe pomieszcza najpiękniejsze ustępy, kazały mu prędko załatwić się z wykładami o wymowie naradnej i sądowej, mimo że w tej ostatniej sam zbierał niegdyś wawrzyny. Spieszył więc do tych mistrzów słowa, czując, że łatwiej mu więzić uszy, aniżeli myśli

1) O. IV. 113 do 118 — B. II, 275...

2) B. II. 287.

3) B. II. 314...

4) B. II. 355...

słuchaczów. Uwagi wstępne, ogólne, znalazł w Blairze, wyjątki do deklamacji wraz z analizą, będącą raczej szeregiem zachwy-
tów u Laharpa. W system wprowadził sobie dzielenie się pracą
tych dwóch krytyków. Blair, jako nie francuz, mniej wchodził
w te wszystkie szczegóły, które zajmowały Laharpa, nie pozwa-
lając mu objąć szerszych widnokręgów, zato rysy ogólne daje
wyraźniejsze, i na nie — właśnie, i to w skróceniu, ogranicza się
Osiński. Omówiwszy we wstępie korzyści, jakie kaznodziejstwo
ma przed innymi rodzajami wymowy, i trudności, które mowca
ma do przewyciężenia, zaprawia to wszystko ustępem Labruy-
era¹⁾, i rozstrzygnąwszy spór o wyższość między Bourdaloue
i Massillonem na stronę ostatniego, mimo, że Blair miał jeszcze
w tym względzie niejaki wątpliwość²⁾, robi skok w kierunku
Laharpa, aby go nie opuścić już aż do końca i z niego odczy-
tywać w polskim przekładzie kazanie Massillona o śmierci grze-
sznika, o śmierci wogóle, — tylko kazanie o tryumfie religii
wziął z Blaira; — przytacza nawet wyjątek z nienapisanego ka-
zania misjonarza Bridaina, dlatego że mówi o tem Laharpe na
podstawie dzieła księdza Maury. Wystarczyło mu, że w Laharpie
znalazł nazwisko niewiele znane wśród polskich słuchaczy, aby,
streściwszy treść dzieła księdza Maury, podaną przez Laharpa³⁾,
popisać się głębokością swojej erudycji sięgającą aż w pisma
księdza Maury.

Nie dobrze może zatytułowany jest rozdział o „Wymowie
pochwalnej.“ Ściślejszy byłby tytuł: Mowy pogrzebowe, i wska-
zywałyby dokładniej źródło Laharpa: „L' oraison funebre.“⁴⁾ Wi-
doczne jednak jest tu zamiłowanie Osińskiego w przedmiocie,
zwłaszcza w porównaniu z poprzednimi rozdziałami. Miarą tego
jest nie wszędzie jednakowa dosłowność przekładu, wybór sta-
ranniejszy ustępów, znalezionych w Laharpie. Kiedy zwyczajnie
tłumaczy go bez planu, bez myśli przewodniej, bez względu na
wartość większą lub mniejszą szczegółów, słowem tak, jak zda-
nia po sobie następowały, to mówiąc o Bossuecie umie przy-
najmniej dobrać słów na oddanie mu hołdu; ale i na tem ko-
niec. Zaznaczywszy od siebie różnicę między kazaniem pogrze-
bowem a panegirykami, wszystkie inne cechy omawia już według

1) Por. B. III. 3.

2) B. III. 34.

3) O. IV. 165 — L. XIII. 244.

4) L.VII. 20.

Laharpa. Takim jest ustęp o podobieństwie mów pogrzebowych do kazań; dosłownie jednak przekłada już tylko niektóre zdania, które uderzyły go klasyczością swoich zwrotów¹⁾, jak np. „Mowca kazalny zda się jedną ręką obalać, co wzniosł drugą, a stawając jako pośrednik między niebem a ziemią, niszczy razem i obala wszystko co jest własnością czasu i ziemi, aby wszelkiej szczęśliwości początek i koniec w samym Bogu umieścić.“ Laharpe zaś: „En abattant d' une main ce qu' il a élevé de l' autre, l' orateur chrétien ne se combat point lui-même; il ne combat que des illusions et apres avoir accordé, ce qu' il devait au siecle, il semble se jouer de toute la pompe qu' il a étalé un moment et fait voir a ses auditeurs qu' il ne faut qu' un mot pour en montrer le vide.“ Podobnie dalej trochę: „Kazalnia jest... składem najokazalszych wzorów wymowy, skoro temu dostojęństwu rzeczy odpowiadają usta i serce mówiącego.“ Laharpe: „La tribune sainte est pour l'éloquence un théâtre auguste; mais il faut que l' orateur sache y tenir sa place.“

Wiadomości szkolne.

I.

a) Zmiany w gronie nauczycielskiem:

Przybyli:

1. **Leon Silbermann**, zastępca nauczyciela w c. k. gimnazyum z polskim językiem wykładowym w Tarnopolu mianowany rzeczywistym nauczycielem w tutejszym zakładzie rozp. c. k. Ministerstwa W. i O. z 21. czerwca 1906 l. 19600. (kom. Prez. c. k. R. S. K. z 23. lipca 1906 l. 530).

Ubyli:

1. **Ferdynand Franta**, zastępca nauczyciela, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. II. Szkoły realnej we Lwowie (rozp. c. k. R. S. K. z 7. września 1906 l. 38720).
2. **Józef Gabryl**, zastępca nauczyciela, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. II. Szkoły realnej w Krakowie (rozp. c. k. R. S. K. z 2. sierpnia 1906 l. 27466).
3. **Ihili Ghelb**, zastępca nauczyciela, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. Szkoły realnej w Stanisławowie (rozp. c. k. R. S. K. z 7. sierpnia 1906 l. 32144).
4. **Feiwei Müller**, zastępca nauczyciela, przeniesiony w tym samym charakterze do c. k. II. Szkoły realnej we Lwowie (rozp. c. k. R. S. K. z 6. września 1906 l. 39362).

b) Grono nauczycielskie

z końcem roku szkolnego 1906/7.

1. **Ralski Jan**, dr. fil., dyrektor, delegat c. k. Rady szkolnej krajowej do wydziału szkoły przemysłowej uzupełniającej, uczył matematyki w kl. VII. tygodniowo godzin 4.

2. **Ćwik Władysław**, profesor, gospodarz kl. III, zawiadowca biblioteki polskiej dla uczniów, uczył języka polskiego w kl. I, III, IV, VI, historii w kl. I, III; tygodniowo godzin 16.
3. **Fedorowicz Stanisław**, ksiądz, egz. zastępca nauczyciela, zawiadowca biblioteki ruskiej dla uczniów, uczył religii gr. kat. w kl. I–V; tygodniowo godzin 5.
4. **Gartner Franciszek**, profesor, gospodarz kl. I, zawiadowca gabinetu historii naturalnej, uczył języka niemieckiego w kl. I, historii naturalnej w kl. I, II, V, VI, VII; tygodniowo godzin 16.
5. **Gonet Michał**, profesor, gospodarz kl. V, zawiadowca zbioru geograficzno-historycznego i podręczników szkolnych dla ubogich uczniów, uczył geografii w kl. II, IV, historii powszechnej w kl. IV–VII; tygodniowo godzin 17.
6. **Jurkowski Błażej**, profesor, gospodarz kl. VII, zawiadowca biblioteki nauczycielskiej i biblioteki polskiej dla uczniów, uczył języka polskiego w kl. II, V, VII, historii w kl. II; tygodniowo godzin 14.
7. **Litwin Walenty**, ksiądz, profesor, uczył religii rzym. kat. w kl. I–VII; tygodniowo godzin 14.
8. **Ostrowski Wiktor**, profesor, gospodarz kl. VI, zawiadowca biblioteki francuskiej dla uczniów, uczył języka francuskiego w kl. III–VII; tygodniowo godzin 16.
9. **Otremba Gustaw**, nauczyciel, zawiadowca gabinetu rysunków odręcznych, uczył rysunków odręcznych w kl. I–VII, kaligrafii w kl. I; tygodniowo godzin 24.
10. **Paczowski Jan**, profesor, zawiadowca gabinetu fizykalnego, uczył matematyki w kl. I, III, V, fizyki w kl. IV, VI; tygodniowo godzin 15.
11. **Pytel Józef**, dr. fil., profesor, gospodarz kl. IV, zawiadowca biblioteki niemieckiej dla uczniów, uczył języka niemieckiego w kl. III–VII; tygodniowo godzin 21.
12. **Rogus Stanisław**, nauczyciel, zawiadowca gabinetu rysunków geometrycznych, uczył matematyki w kl. IV, geometrii w kl. II–VII; tygodniowo godzin 17.
13. **Rozmuski Tadeusz**, profesor, zawiadowca gabinetu chemicznego, uczył geografii w kl. I, III, matematyki w kl. II, chemii w kl. IV–VI; tygodniowo godzin 15.
14. **Silbermann Leon**, nauczyciel, gospodarz kl. II, uczył języka niemieckiego w kl. II, matematyki w kl. VI, fizyki w kl. III, VII; tygodniowo godzin 17.

c) Nauczyciel pomocniczy:

Seidenwerg Izydor, uczył religii mojżeszowej w kl. I–VII; tygodniowo godzin 7.

d) Nauczyciele przedmiotów nadobowiązkowych i względnie obowiązkowych:

1. Ks. Fedorowicz Stanisław, uczył języka ruskiego w dwóch oddziałach; tygodniowo godzin 4.
2. Ks. Litwin Walenty, uczył śpiewu w dwóch oddziałach; tygodniowo godzin 4.
3. Rozmuski Tadeusz, prowadził laboratorium chemiczne; tygodniowo godzin 4.

e)

Towarzystwo gimnastyczne „Sokół“ udzielało nauki gimnastyki w kl. I–VII; tygodniowo godzin 14.

II.

Plan naukowy.

KLASA I.

Religia: (2 godziny na tydzień). Zasady katolickiej wiary i moralności.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów.

Deklamacja: Należyte wygłaszanie z pamięci wzorowych utworów poetycznych, niekiedy ustępów prozaicznych.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu pojedynczym i o składni zgody; najważniejsze zdania poboczne; poznanie ważniejszych znaków pisarskich. Deklinacja imion.

Język niemiecki: (6 godzin na tydzień). Czytanie; uczenie się na pamięć słówek, zwrotów i całych ustępów; zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; tłumaczenia; rozmówki. Znajomość odmian regularnych i głównych zasad składni; ćwiczenia ortograficzne.

Geografia: (3 godziny na tydzień). Zasadnicze pojęcia z geografii, traktowane w sposób poglądowy, o ile są potrzebne do zrozumienia mapy. Ruch dzienny słońca względem budynku szkolnego i siedziby szkoły w rozmaitych porach roku; na tej podstawie orientowanie się w najbliższym otoczeniu, na mapie i na globusie. Opisanie i wyjaśnienie oświetlenia i ogrzewania ziemi w obrębie kraju rodzinnego w ciągu całego roku, o ile te zjawiska zależą bezpośrednio od długości dnia i wysokości słońca. Przegląd orograficzny i hydrograficzny ziemi tudzież położenie najgłówniejszych państw i miast w poszczególnych częściach świata. Wprowadzenie do czytania na mapie z ciągłymi ćwiczeniami.

Próby rysowania najprostszych przedmiotów geograficznych w związku z mapą.

Historia: (2 godziny na tydzień). Najważniejsze podania i zdarzenia z dziejów kraju rodzinnego.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Układ dziesiętkowy. Pisanie liczb u Rzymian. Pierwsze cztery działania na liczbach całkowitych i ułamkach dziesiętnych, oderwanych i mianowanych.

Wyjaśnienie układu metrycznego miar i wag. Ćwiczenia w prostym wnioskowaniu. Podzielność liczb, rozkład na czynniki pierwsze; największa wspólna miara i najmniejsza wspólna wielokrotność. Pierwsze 4 działania na ułamkach zwyczajnych. Zamiana ułamków zwyczajnych na dziesiętne i na odwrót. Rachunek liczbami wielorakiemi.

Początki nauki form geometrycznych. Pojęcia zasadnicze geometrii i objaśnienie z poglądu brył elementarnych, jakoto sześcianu, graniastosłupa, ostrosłupa, walca, stożka i kuli. Objaśnianie najważniejszych form geometrii płaskiej i ich cech głównych na podstawie poglądu.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie ssawce i ptaki.

W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie wybór roślin zarodkowych, na których najłatwiej zaznajomić można uczniów z zasadami zewnętrznej budowy rośliny.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Rysowanie płaskich form ornamentu geometrycznego jako przygotowanie do ornamentu swobodnego. Łatwe ornamenta swobodne; kwiaty stylizowane; łatwe kształty naczyń w rzucie geometrycznym.

Materyał: ołówek, farba.

Kaligrafia: (2 godziny na tydzień). Pismo zwykłe łacińskie i niemieckie, pismo rondowe i igiełkowe.

KLASA II.

Religia: (2 godziny na tydzień). Dzieje starego zakonu z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.*)

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów jak w kl. I.

Deklamacja jak w kl. I.

Gramatyka: Elementarna nauka o zdaniu złożonem. Powtórzenie deklinacji imion, odmiana słów. Nauka pisowni i interpunkcji uzupełniona i rozszerzona.

Język niemiecki: (6 godzin na tydzień). Zdawanie sprawy z czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań, re-

*) w r. s. 1907/8 jak w kl. I.

trowersya; dłuższe rozmówki, memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów. Powtórzenie odmiany regularnej, poznanie najważniejszych wyjątków.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Zwięzłe powtórzenie pojęć zasadniczych geografii matematycznej. Ruch pozorny słońca w rozmaitych szerokościach; z tego wynikające różnice w oświetleniu i ogrzewaniu ziemi jako podstawa klimatów.

Azja i Afryka pod względem położenia i zarysu tudzież co do oro- i hydrografii, etnografii i topografii z uwzględnieniem stosunków klimatycznych, o ile je można wyjaśnić z ruchu pozornego słońca. Związek między klimatem a roślinnością, płodami krajów i zatrudnieniem ludów należy traktować tylko na niektórych przystępnych jasno zrozumiałych przykładach.

Europa: Pogląd na jej położenie i zarys, na oro- i hydroografię, Państwa Europy południowej i Wielka Brytania według zasad podanych przy geografii Azji i Afryki.

Początek ćwiczeń w szkicowaniu map.

Historia: (2 godziny na tydzień). Najważniejsze osoby i zdarzenia z dziejów monarchii austriacko-węgierskiej z uwzględnieniem dziejów powszechnych.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Powtórzenie nauki o ułamkach zwyczajnych. Rachunek liczbami niezupełnemi. Mnożenie i dzielenie skrócone. Rozwiązywanie zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej za pomocą wnioskowania. Najważniejsze wiadomości o miarach, wagach i pieniądzach. Nauka o stosunkach i proporcjach z zastosowaniem do rozwiązywania zagadnień z reguły trzech prostej i złożonej. Rachunek procentu prostego, prowizyi i dyskontu.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). W pierwszym półroczu: Zwierzęta, mianowicie dokończenie zwierząt kręgowych, potem zwierzęta bezkręgowy, szczególnie owady.

W drugim półroczu: Rośliny, mianowicie dalszy ciąg nauki klasy pierwszej; przerobienie kilku roślin zarodnikowych i takich roślin zarodkowych, których obserwacja przedstawia większe trudności. Wdrażanie do zrozumienia podziału zasadniczego i rozpoznawanie najważniejszych grup roślinnych.

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

a) Geometria (1 godzina). Zasady planimetrii do przystawiania włącznie.

b) Rysunek geometryczny (1 godzina). Ćwiczenia w używaniu przyrządów rysunkowych. Rysunek konstrukcyjny w związku z materiałem przerobionym i z uwzględnieniem łatwych form ornamentalnych według wzorów.

Rysunki odręczne: (4 godziny na tydzień). Rysowanie od ręki modeli geometrycznych pojedynczo i w grupach z poglądu. Ciąg dalszy rysowania ornamentów swobodnych z zastosowaniem farby.

KLASA III.

Religia: (2 godziny na tydzień). Żywoć Pana Jezusa i dzieje apostołskie również z uwzględnieniem chronologii i geografii biblijnej.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie wzorów według wypisów.

Czytanie, objaśnianie i zdawanie sprawy, jak w kl. I. i II. Krótkie wiadomości o życiu i pismach celniejszych pisarzy, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta.

Deklamacja jak w kl. I.

Gramatyka: Przysłówki, spójniki, przyimki. Składnia rządu. Prawidła pisowni.

Język niemiecki: (5 godzin na tydzień). Swobodniejsza reprodukcja czytanych ustępów prozaicznych i poetycznych: uwzględnienie synonimów (zwrotów, podobną myśl wyrażających); uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o formach i składni rządu.

Język francuski: (4 godziny na tydzień). Nauka czytania; memorowanie słówek, zwrotów i zdań; retrowersya i rozmówki.

Najważniejsze prawidła odmian regularnych (rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika, zaimka). Słowa posiłkowe; główne zasady konjugacji regularnej; tworzenie najważniejszych czasów złożonych.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Geografia tych krajów europejskich, których nie traktowano w klasie II. (z wyłączeniem monarchii austriacko-węgierskiej); geografia Ameryki i Australii według zasad, podanych w geografii w klasie II, mianowicie także co do wyjaśnienia stosunków klimatycznych.

Ćwiczenia w szkicowaniu map.

Historia: (2 godziny na tydzień). Podania o bogach i bohaterach z historii Greków i Rzymian.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Początki arytmetyki ogólnej. Nauka o czterech działaniach głównych na liczbach ogólnych o jednym i więcej wyrazach z wyłączeniem rachunku ułstkami. Podnoszenie do kwadratu i do sześciastu wyrażen algebraicznych, jedno- i wielowyrzawowych, tudzież liczb dziesiętnych. Wyciąganie pierwiastka kwadratowego i sześciennego z liczb dziesiętnych. Ciągłe ćwiczenia w rachowaniu liczbami szczególnymi w celu utrwalenia wiadomości arytmetycznych z klas poprzednich, ćwiczenia w rachunku podziału.

Fizyka: (3 godziny na tydzień). Wstęp: Rozciągłość i nieprzenikliwość ciał, stany, skupienia; ruch i jego cechy, bezwładność. Siła, jej punkt przyłożenia, kierunek i wielkość. Pojęcie dwu sił równych; przedstawienie sił za pomocą odcinków.

Nauka o ciężkości: Kierunek ciężenia na ziemi, ciężar, jednostka ciężaru, środek ciężkości, rodzaje równowagi ciała podpartego. Dźwignia, waga równoramenna i waga rzymska, blok stały. Ciężar właściwy, gęstość względna.

Nauka o siłach molekularnych: Podzielność, drobina, dziurkowatość, spójność, przyczepność. Sprężystość, prawo sprężystości na ciągnienie, waga sprężynowa.

Nauka o ciałach płynnych: Własności charakterystyczne tych ciał. Rozchodzenie się ciśnienia, powierzchnia poziomu. Ciśnienie hydrostatyczne. Reakcja wody wypływającej. Naczynia połączone (zjawiska włoskowatości). Zasada Archimedesza. Łatwiejsze przypadki wyznaczenia ciężaru właściwego przez obserwację parcia płynów. Pływanie ciał. Areometr podziałkowy.

Nauka o ciałach gazowych: Własności charakterystyczne tych ciał. Ważenie powietrza, barometr, manometr, prawo Mariotta. Pompy wodne i pompy pneumatyczne. Lewar. Balon powietrzny.

Nauka o cieple: Wrażenie ciepła, temperatura. Zmiana objętości przez ciepło. Termoskopy, termometry.

Ciepło właściwe. Przewodzenie ciepła, doświadczenia główne o promieniowaniu ciepła. Wyjaśnienie pór roku na podstawie ruchu ziemi około słońca. Zmiana stanu skupienia. Prężność par. Zasada maszyny parowej. Źródła ciepła.

Nauka o magnetyzmie: Magnesy naturalne i magnesy sztuczne, igła magnesowa, działanie wzajemne dwu biegunów magnetycznych. Magnetyzowanie przez rozdział, przez pocieranie. Magnetyzm ziemi, pojęcie zboczenia i nachylenia z powtórzeniem odpowiednich wiadomości zasadniczych z astronomii. Busola.

Nauka o elektryczności: Elektryzowanie przez tarcie, przez udzielanie. Przewodzenie elektryczności. Dwa rodzaje stanu elektrycznego. Elektroskopy. Siedziba elektryczności. Działanie kończyn. Elektryzowanie przez rozdział. Najwyklesze przyrządy do wytwarzania i gromadzenia elektryczności. Burze. Gromochrony. — Ogniwo i stos Volty, dowód biegunowości elektrycznej. Prąd elektryczny. Najwyklesze ogniwa galwaniczne. Wytwarzanie ciepła i światła przez prąd. Elektroliza (rozkład wody i galwanoplastyka). Działania magnetyczne prądu. Telegraf Morsego. Zasadnicze doświadczenia o indukcji elektrycznej. Telefon i mikrofon. Termoelektryczność.

Geometria i rysunki geometryczne : (2 godziny na tydzień).

a) **Geometria** (1 godzina). Ciąg dalszy i dokończenie planimetrii. Równość i przekształcenie powierzchni figur płaskich. Obliczanie powierzchni, proporcjonalność i podobieństwo w związku z odpowiednim materiałem nauki matematyki w tej klasie. Elipsa, hiperbola, parabola.

b) **Rysunek geometryczny** (1 godzina). Rozszerzenie rozpoczętych w klasie drugiej konstrukcji na podany wyżej materiał naukowy.

Rysunki odręczne : (4 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według trudniejszych modeli pojedynczych lub ugrupowanych; ciąg dalszy rysowania płaskich ornamentów polichromicznych. Przejście do ornamentów plastycznych.

KLASA IV.

Religia : (2 godziny na tydzień). Wyjaśnienie ważniejszych obrzędów kościelnych z podaniem powodu i czasu ich wprowadzenia.

Język polski: (4 godz. na tydzień). Czytanie wzorów jak w kl. III. Uwzględnienie listów i innych zwykleszych pism praktycznych. Najważniejsze wiadomości o głównych rodzajach poezji i prozy w związku z lekturą.

Deklamacja jak w kl. I.

Gramatyka: Składnia w obrębie czasownika. Systematyczna nauka o zdaniach złożonych i okresach. Powtórzenie całego materiału gramatycznego w ogólniejszych zarysach.

Język niemiecki: (3 godziny na tydzień). Reprodukcyje, jak w kl. III.; uczenie się na pamięć.

Systematyczna gramatyka w zakresie nauki o zdaniu; uzupełnienie składni rządu.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na podstawie stosownych pytań; retrowersye; dłuższe rozmówki; memorowanie słówek, zwrotów i całych ustępów.

Powtórzenie i uzupełnienie odmian regularnych (przymiotnika, liczebnika, zaimka); nauka o przysłówku i przyimku; najzwyklejsze czasowniki nieregularne.

Geografia: (2 godziny na tydzień). Położenie tudzież geografia fizyczna i polityczna Austro-Węgier z wyłączeniem części statystycznej, lecz z dokładnem uwzględnieniem płodów poszczególnych krajów, zatrudnienia ludności, stosunków komunikacyjnych i kultury ludów.

Ćwiczenia w swobodnem rysowaniu łatwiejszych szkiców kartograficznych.

Historya: (3 godziny na tydzień). Dzieje starożytne, głównie Greków i Rzymian, ze szczególnem uwydatnieniem momentów z historyi kultury i z ciągłym uwzględnianiem geografii.

Matematyka: (3 godziny na tydzień). Arytmetyka ogólna: Powtórzenie, uzasadnienie i rozszerzenie nauki o pierwszych czterech działaniach na liczbach ogólnych i szczególnych, całkowitych i ułamkowych. Uzasadnienie najprostszych reguł podzielności liczb układu dziesiętkowego. Teorya największej wspólnej miary i najmniejszej wspólnej wielokrotności, zastosowania do wielomianów. Równania stopnia pierwszego o jednej i więcej niewiadomych z zastosowaniem do rozwiązywania ważniejszych zagadnień praktycznych.

Nauka o stosunkach i proporcjach z liczbami ogólnymi z zastosowaniami.

Fizyka: (2 godziny na tydzień). Nauka o ruchu: Ruch jednostajny, ruch jednostajny zmienny, spadek wolny, opór powietrza, rzut pionowy w górę. Składanie i rozkładanie ruchów. Rozwiązywanie wykreślne rzutu poziomego i rzutu ukośnego. Związek między siłą, masą a przyspieszeniem. Równoległobok sił. Ruch na równi pochyłej. Tarcie. Wahadło. Siła ośrodkowa, ruch centralny. Wyjaśnienie obrotu ziemi około osi i jej obiegu około słońca. Wypadkowa sił równoległych o tym samym kierunku na podstawie doświadczeń; bliższe określenie środka ciężkości. Powtórzenie i doświadczalne wyznaczenie warunków równowagi dźwigni, kołowrotu, bloka stałego i bloka ruchomego, wielokrążką i równi pochyłej z uwzględnieniem pracy wytworzonej i pracy zużytej. Główne zjawiska zderzenia się ciał sprężystych.

Nauka o głosie: Powstanie głosów. Rozchodzenie się głosu objaśnione doświadczeniami. Prędkość głosu, odbijanie się głosu. Rodzaje głosów; siła i wysokość tonów, skala tonów; struny, widełki stroikowe, piszczałki. Odbzmiewanie. Narząd słuchowy.

Nauka o świetle: Źródła światła. Prostoliniowe rozchodzenie się światła. Cień. Fazy księżyca, zaćmienia. Ciemnia optyczna. Siła oświetlenia, prawo odbijania się światła, obrazy w zwierciadłach płaskich i kulistych. Załamywanie się światła (jakościowo). Przechodzenie światła przez płyty, graniastosłupy i soczewki. Obrazy w soczewkach. ciemnia fotograficzna, oko, akomodacja, okulary, widzenie przedmiotów, trwanie wrażeń świetlnych, kąt widzenia, lupa, mikroskop. Lunety dioptryczne najprostszej konstrukcji. Rozszczepianie się światła, widmo słoneczne, barwy uzupełniające, barwa ciał wskutek pochłaniania światła. Tęcza.

Chemia: (3 godziny na tydzień). Doświadczenia objaśniające różnicę między zjawiskami fizycznymi a chemicznymi. Krótka charakterystyka najważniejszych pierwiastków i ich połączeń połączona z nauką poglądową najważniejszych minerałów i skał.

Olej skalny; przykłady węglowodorów, alkoholów i kwasów. Krótkie uwagi o tłuszczach i mydłach. Węglowodany Fermentacya. Najważniejsze połączenia sinu. Benzol i kilka jego najważniejszych połączeń pochodnych. Żywice (terpentyna). Olejki eteryczne (olej terpentynowy). Ciała białkowe.

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

a) **Geometria.** Zasady stereometrii. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn ze względu na potrzeby nauki o rzutach. Graniastosłup, ostrosłup, walec, stożek i kula. Wyznaczenie powierzchni i objętości tych brył. (Wzory odnoszące się do kuli, należy podawać bez dowodzenia).

b) **Rysunek geometryczny.** Przedstawienie punktów odcinków, figur płaskich i łatwych brył geometrycznych za pomocą dwu rzutni prostopadłych sposobem pogładowym i w związku z materiałem naukowym stereometrii.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku perspektywicznego według kształtów naczyń i innych odpowiednio dobranych wyrobów przemysłowo-artystycznych i technicznych, pojedynczo lub w grupach. Rysowanie bogatszych ornamentów polichromicznych i plastycznych, tuż motywów z natury.

K L A S A V.

Religia: (2 godziny na tydzień). W 1. półroczu historyczny przegląd głównych źródeł katolickiej nauki wiary i moralności.

W 2. półroczu dogmatyka katolicka.

Język polski: (4 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XVI. w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych ustępów z dzieł tych autorów klasycznych (greckich i rzymskich) w przekładach, którzy byli wzorami dla autorów polskich.

Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacya, jak w kl. I.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Ćwiczenia w reprodukcji szczegółowej lektury nowszych pisarzy, przeważnie prozaicznej. Memorowanie (deklamacja). Obowiązkowa lektura domowa.

Uzupełnienie wiadomości gramatycznych (ze składni zdania, rzędu i szyku).

Język francuski: (3 godzin na tydzień). Zdawanie sprawy z treści czytanych ustępów na stosowne pytania: dłuższe rozmówki; próby samodzielnej reprodukcji czytanych ustępów; memorowanie zwrotów, zdań i całych ustępów. Uzupełnienie nauki o odmianach. Czasowniki nieregularne i nieosobowe; spójniki. Składnia rzędu; składnia w obrębie czasownika (tryby i czasy).

Historia: (3 godziny na tydzień). Dzieje średniowieczne i nowożytne aż do pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w klasie IV. ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). **A r y t m e t y k a o g ó l n a.** Równania nieoznaczone stopnia pierwszego o dwu niewiadomych. Potęgi i pierwiastki; pojęcie liczb niewymiernych. Jednostka urojona. Równania stopnia drugiego o jednej niewiadomej i równania stopni wyższych o jednej niewiadomej, dające się sprowadzić do równań kwadratowych. Najprostsze przypadki równań kwadratowych o dwu niewiadomych. Nauka o logarytmach.

G e o m e t r y a: Geometria płaska. Utwory zasadnicze geometrii płaskiej. Teoria równoległych. Twierdzenia o trójkącie aż do przystawania łącznie; twierdzenia o czworokącie i wielokącie; twierdzenia o kątach i cięciwach w kole, o trójkątach i czworokątach wpisanych i opisanych. Proporcjonalność odcinków, podobieństwo figur; z tego wynikające twierdzenia o trójkącie i kole. Poprzeczne w trójkącie, harmoniczne rzędy punktów. Równość powierzchni, zamiana i podział powierzchni; obliczanie powierzchni. Wielokąty umiarowe, pomiar koła. Niektóre zagadnienia o zastosowaniu algebry do geometrii.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). **B o t a n i k a:** Przegląd grup roślin w ich naturalnym porządku zewnętrznej i (gdzie potrzeba) wewnętrznej budowy i czynności fizyco-

logicznych rośliny wogóle; charakterystyka najważniejszych rodzin roślinnych na ich przedstawicielach, przyczem wykluczone są wszelkie zbyteczne szczegóły systematyczne.

Chemia nieorganiczna: (2 godziny na tydzień). Rozszerzenie i pogłębienie materiału naukowego klasy IV. w kierunku wykazania prawidłowości zjawisk chemicznych. Wyprowadzenie drogą eksperymentalną prawideł teoretycznych i doświadczalnych.

Szczegółowe traktowanie wodoru, tlenu, azotu, węgla, tudzież najważniejszych połączeń tych pierwiastków; analogiczne traktowanie chloru, bromu, jodu, fluoru, siarki, boru, fosforu, arsenu, antymonu i krzemu.

Krótką ogólną charakterystyką metali i szczegółowe omówienie tych metali i ich połączeń, które pod względem teoretycznym i praktycznym zasługują na szczególniejszą uwagę.

Gaometria i rysunki geometryczne: (3 godziny na tydzień). Powtórzenie najważniejszych twierdzeń o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn. Systematyczne przeprowadzenie i należyte wyćwiczenie w rozwiązywaniu zagadnień zasadniczych geometrii wykreślnej o punktach, prostych i płaszczyznach, uwzględniając przy sposobności także rzutnię krzyżową. Rzuty figur płaskich i wyznaczeniu ich cieniów rzuconych na rzutnię. Wykreślenie koła z jego kładu. Wyprowadzenie najważniejszych własności elipsy z analogicznych własności koła w związku z jego kładem.

Rysunki odręczne: (3 godziny na tydzień). Rysunek figuralny: Wyjaśnienie budowy anatomicznej głowy ludzkiej, najważniejsze wiadomości o proporcji i różnicach wieku. Ćwiczenia w rysowaniu konturów, następnie w półcieniach i cieniach pełnych, rysowanie według wzorów i odlewów gipsowych.

KLASA VI.

Religia: (2 godziny na tydzień). Etyka katolicka.

Język polski: (3 godziny na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej od początku XVII. wieku do r. 1822 w związku z lekturą celniejszych a charakterystycznych

ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Mickiewicz. Ćwiczenia w wykładzie ustnym. Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacja jak w kl. I.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Pogląd na rozwój dawniejszej literatury niemieckiej aż do Klopstocka; dokładniejsza, na lekturze celniejszych dzieł oparta, znajomość epoki klasycznej od Klopstocka do roku 1794, ze szczególnem uwzględnieniem Lessinga i Herdera. Podanie zasad poetyki i stylistyki. Deklamacja; obowiązkowa lektura domowa.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Dokończenie nauki gramatycznej; zwroty imiesłowowe, zdania przysłówkowe. Czytanie większych ustępów z prozy powieściowej i opiso-
wej; wzory poezji epickiej i lirycznej; krótkie szkice biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta; ćwiczenia ustne. Nauki udziela się w języku francuskim.

Historia: (3 godziny na tydzień). Dzieje nowożytne od pokoju westfalskiego w ten sam sposób, co w dwu klasach poprzedzających, ze szczególnem uwzględnieniem monarchii austriacko-węgierskiej.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). **A r y t m e t y k a o g ó l n a:** Równania logarytmowe; wykładnicze. Postępy arytmetyczne i postępy geometryczne. Rachunek procentu składanego, rachunek rent. Powtarzania.

G e o m e t r y a: 1. Trygonometria. Funkcye goniometryczne, rozwiązywanie trójkąta prostokątnego. Dalsze wzory goniometryczne. Rozwiązywanie wielokątów umiarowych. Twierdzenia główne, służące do rozwiązywania trójkątów ukośnokątnych z zastosowaniami. Łatwiejsze równania goniometryczne.

2. Stereometria. Najważniejsze twierdzenia o wzajemnem położeniu prostych i płaszczyzn w przestrzeni. Własności główne naroża w ogólności a w szczególności naroża trójściennego (naroże biegunowe). Podział i własności brył. Przystawanie i symetria. Podobieństwo i podobieństwo symetryczne brył. Powierzchnia i objętość graniastostupa, ostrostupa i ostrostupa ściętego. Obliczanie

objętości walca, stożka, stożka ściętego, tudzież powierzchni tych brył przy osiach prostopadłych do podstawy. Powierzchnia i objętość kuli, tudzież jej części o łatwych ograniczeniach.

Historja naturalna: (2 godziny na tydzień). **Zoologia:** Najważniejsze wiadomości o budowie ciała ludzkiego i czynnościach jego organów ze wskazówkami dyetetycznymi; przerobienie gromad zwierząt kręgowych i ważniejszych grup zwierząt bezkręgowych na podstawie ich wewnętrznej i zewnętrznej budowy, tudzież z uwzględnieniem stosunków rozwojowych, lecz z pominięciem wszelkich zbytecznych szczegółów systematycznych.

Fizyka: (3 godziny na tydzień). **Wstęp:** Krótkie uwagi o zadaniu i metodzie fizyki. Powtórzenie nauki o rozciągłości i nieprzenikliwości ciał z klas niższych. Droбина, atom. Stany skupienia.

Mechanika: Wiadomości wstępne o ruchu. Ruch jednostajny i jednostajnie zmienny. Prawo bezwładności. Spadek wolny. Pomiar sił dynamiczny i statyczny. Ciężar. Opór powietrza. Rzut pionowy w górę. Określenie i miara pracy. Siła żywa, energia. — Składanie i rokładanie ruchów, rzut pionowy i rzut ukośny. Ruch na równi pochyłej. Składanie i rozkładanie sił, przyłożonych do jednego punktu; wypadkowa sił, przyłożonych do punktów układu sztywnego. Moment obrotu. Para sił. Środek ciężkości. Rodzaje równowagi; stałość. Maszyny proste na zasadzie zachowania pracy. Opory ruchu, niemożność tak zwanego „perpetuum mobile“. Waga równoramienna i waga dziesiętna. — Ruchy po liniach krzywych, siła dośrodkowa i siła odśrodkowa. Ruch centralny. Wahadło matematyczne i wahadło fizyczne, to ostatnie tylko sposobem doświadczenia (wahadło rewersyjne). — Powtórzenie nauki o siłach molekularnych z klas niższych. Moduł sprężystości. Wytrzymałość. Uderzenie. — Powtórzenie mechaniki płynów z klas niższych z odpowiedniemi uogólnieniami i uzupełnieniem. Twierdzenie Torricelli’ego o wpływie, ciśnienie hydrodynamiczne w poziomej rurze wypływowej. Napięcie powierzchni, włoskowatość. Roztworzenie, dyfuzya. — Powtórzenie mechaniki gazów z klas niższych z uzu-

pełnieniem prawa Mariotta i Gay-Lussaca. Wazenie gazów; obliczenie rozrzedzenia i zgęszczenia w pompach powietrznych; parcie w powietrzu. Barometryczne mierzenie wysokości. Wpływ gazów, dyfuzya, absorpcya.

Nauka o ruchu falowym: Prawa prostego ruchu drgającego, łatwe przypadki składania drgań, fale postępowe, podłużne i poprzeczne, odbijanie się i interferencya fal, fale miejscowe, wszystko przeważnie sposobem wykreślnym i eksperymentalnym.

Akustyka: Powstanie głosu. Rodzaje głosu. Wyznaczenie wysokości tonu. Skala dur i mol, trójdźwięk. Prawa drgania struny napiętej (monochord), tony górne. Siła tonu. Barwa tonu. Odbrzmiwanie. Brzmiące pręty, płyty i błony. Piszczałki. Narząd głosowy. Rozchodzenie się głosu. Prędkość rozchodzenia się głosu, ubywanie siły głosu z odległością, odbijanie się i interferencya fal głosowych. Narząd słuchowy.

Chemia : (2 godziny na tydzień). Chemia organiczna. Pojęcie związku organicznego. Wykazanie istotnych składników związku organicznego; wzory atomistyczne stosunkowe; wzory drobinowe; wzory empiryczne i wyrozumowane.

Olej skalny. Metan, etan, propan, butan i pentan wraz z ich najważniejszymi połączeniami pochodnymi; kwas palmiowy, stearowy i cerotowy. Etylen i propylen oraz ich ważniejsze połączenia pochodne. Acetylen, najważniejsze połączenia allylu, kwas olejowy; tłuszcze naturalne (mydła i świece); węglowodany, fermentacya alkoholowa. Najważniejsze związki sinowe. Krótkie omówienie mazi pogazowej. Benzol, toluol i ich najważniejsze połączenia pochodne. Dwu- i trójfenylometan ze wskazaniem na barwniki smołowe. Indygo. Naftalina, antracen. Pirydyna, chinolina, akrydyna; najważniejsze alkaloidy. Olej terpentynowy, kamfora, kauczuk i gutaperka; żywice. Ciała białkowe.

Geometrya i rysunki geometryczne: (3 godziny na tydzień).

Rzuty prostokątne graniastosłupów, walców i stożków. Przekroje płaskie, siatki, oświetlenie równoległe, tudzież łatwiejsze przypadki wzajemnych przenikań tych brył. Sposób powstawania w przestrzeni przecięć stożka, ich konstrukcyje i rzuty. Wyprowadzenie najważniejszych własności

tych krzywych z ich zastosowaniem do prowadzenia stycznych. Płaszczyzny styczne do powierzchni walców i stożków. Cienie rzucane na wnętrze powierzchni walcowych i stożkowych.

Rysunki odręczne: (2 godziny na tydzień). Ciąg dalszy rysunku figuralnego według odlewów gipsowych i trudniejszych wzorów. O ile czas wystarczy powtórzenie ćwiczeń w rysowaniu ornamentów i kształtów roślinnych z natury.

K L A S A VII.

Religia: (2 godziny na tydzień). Przegląd historii kościelnej.

Język polski: (4 godzin na tydzień). Czytanie celniejszych dzieł literatury polskiej wieku XIX. w całości lub w dłuższych wyjątkach. Czytanie celniejszych a charakterystycznych ustępów z autorów klasycznych (greckich i rzymskich) we wzorowym przekładzie. Ćwiczenia w wykładzie ustnym.

Obowiązkowa lektura domowa.

Deklamacja jak w kl. I.

Język niemiecki: (4 godziny na tydzień). Epoka klasyczna od roku 1794 do śmierci Göthego; pisarzy austriacy czasów nowszych. Pogląd na dzieje piśmiennictwa niemieckiego po śmierci Göthego. Deklamacja. Obowiązkowa lektura domowa.

Język francuski: (3 godziny na tydzień). Powtarzanie przy sposobności najważniejszych prawideł gramatycznych. Lektura dłuższych ustępów poetycznych (dramatów) i prozaicznych. Zarysy biograficzne tych autorów, z których dzieł wyjątki właśnie się czyta. Uwzględnianie rozpraw z dziedziny nauk przyrodniczych i technicznych. Nauki udziela się w języku francuskim.

Historia: (4 godziny na tydzień). Dwie godziny: Powtórzenie historii i geografii monarchii austriacko-węgierskiej z dołączeniem przeglądu statystycznego produkcji płodów surowych, przemysłu i handlu, uwzględniając dla porównania stosunki analogiczne w wielkich państwach europejskich.

Nauka o ustroju konstytucyjnym i administracji monarchii ze szczególnem uwzględnieniem części monarchii, reprezentowanej w Radzie państwa.

Dwie godziny: Dzieje kraju rodzinnego ze szczególnem uwzględnieniem momentów i dziejów kultury.

Matematyka: (4 godziny na tydzień). **Arytmetyka ogólna:** Zasady nauki o połączeniach. Dwumian Newtona dla wykładników całkowitych i dodatnich. Zasady nauki o prawdopodobieństwie.

Geometria: Trygonometria sferyczna. Najważniejsze własności trójkąta sferycznego, jego powierzchnia. Najważniejsze wzory do rozwiązywania trójkątów sferycznych prosto- i ukośnokątnych. Zastosowanie trygonometrii sferycznej do stereometrii i najprostszycy zagadnień astronomicznych.

Geometria analityczna. Geometria analityczna prostej koła i przecięć stożkowych na płaszczyźnie na podstawie spólrzędnych prostokątnych, a w niektórych ważniejszych przypadkach także spólrzędnych biegunowych. Własności przecięć stożkowych ze względu na ogniska, styczne, normalne i średnice. Kwadratura elipsy i paraboli.

Powtórzenie całego materiału naukowego klas wyższych na przykładach odpowiednio dobieranych.

Historia naturalna: (2 godziny na tydzień). I. Półrocze **Mineralogia:** Przerobienie najważniejszych minerałów pod względem ich krystalograficznych, fizycznych, chemicznych i innych własności w systematycznym porządku, lecz z pominięciem wszelkich postaci rzadszych lub takich, którychby uczniowie na podstawie poglądu poznać nie mogli.

II. półrocze. **Zasady geologii:** Zwięzłe i krótkie przedstawienie przemian fizycznych i chemicznych z uwzględnieniem stosownych przykładów; najzwyczajsze skały i najważniejsze szczegóły o budowie gór, objaśnione o ile możliwości przykładami z blizkiego otoczenia. Krótki opis epok geologicznych; przy nauce o zwierzętach i roślinach przedhistorycznych należy często zwracać uwagę na odpowiednie typy dzisiejsze, a przy sposobności wskazywać na rodowe powinowactwo istot żyjących.

Fizyka: (4 godziny na tydzień). Zasady astronomii (kosmografii): Pozorny ruch dzienny sklepienia niebieskiego; czas gwiazdowy; spólrzędne odniesienie do horyzontu i równika; wyznaczenie linii południkowej i wysokości bieguny. — Wielkość i kształt ziemi. Obrót ziemi około osi (doświadczenie z wahadłem Foucaulta) i zjawiska stąd wynikające. — Ruch pozorny słońca, ekliptyka. Spólrzędne odniesione do ekliptyki. Prawdziwy i średni czas słoneczny. Rok słoneczny i rok zwrotnikowy.

Dni przestępne. Ruch prawdziwy ziemi około słońca. Odległość słońca. — Planety, krótkie wyjaśnienie ich ruchu pozornego. Prawa Keplera; wyprowadzenie prawa Newtona o ciężeniu powszechnem z praw Keplera. Odległość i ruch księżyca. Opisanie sposobu wyznaczenia średniej gęstości ziemi. Porównanie masy ziemi z masą słońca, przyływ i odpływ morza. Precesya punktów równonocnych, wyjaśnienie jej zapomocą giroskopu. — Krótkie wiadomości o poszczególnych planetach i kometach, gwiazdach spadających, gwiazdach stałych, gromadach gwiazd i mgławicach.

Nauka o ciepłe: Termometry, spólczynnik rozszerzalności. Ilość ciepła, ciepło właściwe. Związki między ciepłem a pracą mechaniczną; mechaniczny równoważnik ciepła. Istota ciepła. — Zmiany stanu skupienia z uwzględnieniem ciepła zużytego lub wytworzonego. Krótkie wiadomości o parach nasyconych i parach przegrzanych. Gęstość par (ciężar drobinowy). Higrometrya. Opady atmosferyczne. Maszyna parowa. Przewodzenie ciepła. Krótkie uwagi o promieniowaniu ciepła. Izotermi, Izobawy, wiatry.

Nauka o magnetyzmie i elektryczności.

a) **Magnetyzm:** Powtórzenie zjawisk zasadniczych. Prawo Coulomba, natężenie bieguny, natężenie pola magnetycznego, linie sił magnetycznych. Położenie biegunów, moment magnetyczny. Elementa magnetyzmu ziemi.

b) **Elektryczność statyczna:** Powtórzenie doświadczeń zasadniczych o elektryzowaniu przez tarcie, udzielanie i rozdział; maszyna influencyjna. Prawo Coulomba i pomiar elektrostatyczny ilości elektryczności; pole

elektryczne, najważniejsze wiadomości o potencyale w punkcie pola elektrycznego. Potencjał przewodnika, Scharakteryzowanie potencjału zapomocą doświadczeń. Pojemność, kondensatory (stała dielektryczności), energia elektryczna ciała naelektryzowanego. Elektryczność atmosfery.

c) Prądy elektryczne: Różnica potencjałów w otwartem ogniwie galwanicznym, siła elektromotoryczna, zasadnicze doświadczenia Volty, stopy galwaniczne. Prąd elektryczny, jego pole magnetyczne, prawo Biot-Savart'a, bezwzględna jednostka elektromagnetyczna prądu i Amper. Busola stycznych Webera. Galwanometr zwierciadłowy. Prawo Ohma. — Elektroliza, polaryzacja galwaniczna, ogniwa stałe, akumulatory. Wytwarzanie ciepła przez prąd. Prawo Joula, bezwzględne jednostki elektromagnetyczne oporu i siły elektromotorycznej, prawny Ohm i Volt. Oświetlenie elektryczne. Zjawisko Peltiera. Prądy termoelektryczne. — Pomiar oporu według metody podstawienia. Wyznaczenie oporu wewnętrznego i siły elektromotorycznej ogniw według metody Ohma. Rozgałęzienie prądu na dwie części. — Pole magnetyczne zamkniętego przewodnika płaskiego. Działanie wzajemne dwu przewodników prądu. Pole magnetyczne solenoidu; teoria magnetyzmu Ampera; elektromagnesy; zastosowania. Zjawiska zasadnicze diamagnetyzmu. Obroty elektromagnetyczne. — Indukcja prądów z odwołaniem się na zasadę zachowania energii. Działanie fizyologiczne indukcji. Objaśnienie maszyny magnetoelektrycznej i maszyny dynamoelektrycznej. Induktor Rumkorffa. Telefon i mikrofon.

Optyka: Powtórzenie nauki o rozchodzeniu się światła z klasy IV. Hipotezy o naturze światła. Wyznaczenie prędkości rozchodzenia się światła. Fotometria. — Odbijanie się światła, wyjaśnienie na podstawie ruchu falowego. Obrazy w zwierciadłach płaskich i w zwierciadłach kulistych. Załamywanie się światła, uzasadnienie jego teoretyczne na podstawie ruchu falowego. Odbicie całkowite. Przechodzenie światła przez płytę ograniczoną równoległymi ścianami płaskimi, przez graniastostup; minimum zbroczenia; wyznaczenie współczynnika załamania. Soczewki, obliczenie i konstrukcja obrazów w soczewkach, aberacja

sferyczna. — Rozszczepianie się światła; zabarwienie obrazu w soczewce, soczewki achromatyczne. Wyjaśnienie tęczy sposobem wykreślnym. Spektrometr. Widma emisyjne i absorpcyjne, najważniejsze wiadomości o analizie spektralnej, wyjaśnienie linii Fraunhofera; barwy ciał. Krótkie uwagi o fluorescencji i fosforescencji. Działanie chemiczne światła. Działanie termiczne światła, ciemne promienie ciepła; emisja i absorpcja promieni ciepła; ciała atermiczne i diatermiczne. Promienie Röntgena.

Aparat projekcyjny, ciemnia fotograficzna, oko. Mikroskopy i lunety dioptryczne z krótkim wyjaśnieniem powiększenia. Interferencja, barwy cienkich płytek, pierścienie Newtona, uginanie się światła przez szparę. Polaryzacja przez odbicie i przez załamanie pojedyncze. Polaryzacja przez załamanie podwójne; płytki turmalinowe. Graniastosłup Nicola. Skręcenie płaszczyzny drgania (Sacharometr).

Geometria i rysunki geometryczne: (2 godziny na tydzień).

Rzuty powierzchni kuli, jej przekroje płaskie, płaszczyzny styczne, tudzież walce i stożki styczne do kuli. Cienie własne i cienie rzucone na wypukłe i wklęsłe strony powierzchni walców, stożków i odcinków kuli.

Powtórzenie najważniejszych partyi geometrii wykreślniej na odpowiednio dobranych zagadnieniach i przykładach.

Rysunki odręczne: (2 godziny na tydzień). Wykonanie zadań do egzaminu dojrzałości z materiału naukowego klas poprzedzających.

JĘZYK RUSKI.

Nauka zaczyna się w klasie III, a kończy się w klasie VI., dzieli się na dwa stopnie: stopień niższy obejmujący dwa półrocza i stopień wyższy obejmujący sześć półroczy.

Stopień niższy (dwie godziny tygodniowo).

Nauka czytania i pisania. Nauka czytania i pisania odbywa się na podstawie osobnej książki, ułożonej dla potrzeb młodzieży polskiej. Nauka ta ma przede wszystkim za cel wprawić uczniów do biegłego czytania i pisania, do poprawnego wymawiania i należytego akcentowania wyrazów.

Deklamacya. Wyuczanie się na pamięć i wygłaszanie piękniejszych ustępów poetycznych i prozaicznych, poprzednio w szkole objaśnianych.

Gramatyka. Fleksya, oparta na porównaniu z fleksją polską; następnie przegląd fleksyi imienia i słowa, nadto objaśnienie na przykładach najważniejszych zjawisk składni, odstępujących od składni polskiej.

Stopień wyższy (dwie godziny tygodniowo).

Czytanie wybranych ustępów z Wypisów dla seminaryów nauczycielskich z objaśnieniami historyczno-literackimi.

Deklamacya celniejszych utworów poetycznych.

RELIGIA MOJŻESZOWA.

I. klasa. Historia biblijna do śmierci Mojżesza w związku z zasadami wiary. Dziesięcioro przykazań.

Modlitwa poranna i błogosławieństwa. (Modlitwy stołowe).

II. klasa. Historia biblijna od Jozuego do podziału państwa w związku z zasadami wiary. Objasnienie dekalogu. Obowiązki względem Boga. Święta i posty.

Modlitwa wieczorna i błogosławieństwo przy szczególnych uroczystościach.

III. klasa. Historia biblijna od podziału państwa do powrotu z niewoli babilońskiej. Prorocy. Trzy nauki główne wyznania mojżeszowego. Obowiązkiem względem ludzi. Najważniejsze przepisy ceremonialne. Nazwy, podział i treść ksiąg pisma św.

Modlitwa na sobotę. Halell. Abinu malkenu.

IV. klasa. Historia Izraelitów pod panowaniem Syrii. Machabeusze. Panowanie Rzymian. Upadek państwa. Bar Kochba.

Najważniejsze przepisy ceremonialne i rytualne. Nazwa i treść pism apokryficznych.

Modlitwy na święta. Odczytywanie tory i proroków przy nabożeństwie publicznem. Podział nabożeństwa.

V. klasa. Objąsnienie 13 artykułów wiary. Etyka na podstawie 1--3 rozdziału Pirke Abot.

Wybór ustępów z Pentateuchu i historycznych proroków z objaśnieniami pod względem treści i historii.

VI. klasa. Etyka na podstawie 4--6 rozdziału Pirke Abot.

Wybór ustępów z Jezajasza, Jeremiasza, psalmów, Hioba, przypowieści Salomona i hagiografów z objaśnieniami pod względem treści i historii.

VII. klasa. Historia Żydów w diasporze z biografiami naj-sławniejszych mężów. Historia Żydów w Polsce.

**Wykaz książek szkolnych,
które w tutejszym zakładzie będą używane
w roku szkolnym 1907/8**

K L A S A I.

- Religia.** Ks. Ślósarz, Katechizm religii katol. Wyd. 1. i 2. Lwów 1899. Opr. 1 K.
Bilszyj katechizm chrystyjańsko-katolickiej religii.
- Język polski.** Małeckie, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 9. i 10. Lwów 1905. Opr. 2 K. 40 h. — Próchnicki i Wojcik, Wypisy polskie dla I. klasy. Wyd. 3-4 Lwów 1905. Opr. 1 K. 50 h.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla I. klasy. Wyd. 5 i 6. Lwów 1906. Opr. 1 K. 80 h.
- Geografia*).** Romer, Geografia. Lwów 1904. Opr. 1 K. 40 h.
II. wyd. w druku.
- Historia**).** Pieniążek, Opowiadania z dziejów kraju rodzinnego. Lwów 1895. Opr. 1 K.
- Matematyka.** Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 1-5 Sanok 1906. Opr. 1 K. 20 h.
- Historia naturalna.** Nussbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 1. i 2 1906 Lwów 3 K. 40 h. — Rostafiński, Botanika szkolna na klasy niższe Wyd. 1-5. Kraków 1904. Opr. 2 K. 30 h.

K L A S A II.

- Religia.** Jak w kl. I.
- Język polski.** Małeckie, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 9. i 10. Lwów 1905. Opr. 2 K. 40 h. — Próchnicki i Wojcik, Wypisy polskie dla II. kl. Wyd. 1-3. Lwów 1905. Opr. 1 K. 80 h.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla II. klasy. Wyd. 4. Lwów 1904. Opr. 2 K. 20 h.

*) Kozenn-Gustawicz, Atlas geograficzny, 8 Kor.
**) Putzger, Atlas historyczny, 4 K. 50 h.

- Geografia.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna oprac. Dr. Eug. Romer. Wyd. 11. Lwów 1902. Opr. 2 K 80 h.
- Historya.** Zaleski, Opowiadania z dziejów austriackich i powszechnych. Wyd. 2. Lwów 1901. Opr. 1 K.
- Matematyka.** Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część I. Wyd. 3-5. Sanok 1906. 1 K.
- Historya naturalna.** Rostafiński, Botanika szkolna dla klas niższych. Wyd. 1-5. Kraków 1904. 2 K. 30 h. — Nussbaum-Wiśniowski, Wiadomości z zoologii dla niższych klas szkół średnich. Lwów 1904. 3 K. 20.
- Geometrya i rysunki geometryczne.** Mocnik-Maryniak, Geometrya poglądowa. Cz. I. Wyd. 6-8 Lwów 1904 Opr. 1 K. 50 h.

KLASA III.

- Religia.** Ks. Dąbrowski, Historia biblijna zakonu nowego. Wyd. 3. Lwów 1902. Opr. 1, K 60 h. — A. Toroński, Istoryja biblijna nowoho zawita. Wyd. 1. i 2. Lwów 1901. Opr. 1 K. 60 h.
- Język polski.** Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 8. i 9. Lwów 1903. Opr. 2 K. 40 h. — Czubek-Zawiliński, Wypisy polskie dla III. klasy. Lwów 1904. Wyd. 2. Opr. 2 K.
- Język ruski.** Kokorudz-Konarski, Gramatyka ruska dla Polaków. Lwów 1900. 2 K. — Barwiński, Czytanka ruska dla szkół wydziałowych Lwów 1900. Opr. 1 K. 40 h.
- Język niemiecki.** German i Petelenz, Ćwiczenia niemieckie dla kl. III. Wyd. 3. Lwów 1902. Opr. 2 K. 40 h. — Jahner Deutsche Grammatik, Lwów 1903. Wyd 2. Opr. 2 K. 20 h.
- Język francuski.** Amborski, Książka do nauki języka francuskiego. Część I. Lwów 1895. Opr. 1 K. 70 h.
- Geografia.** Baranowski i Dziedzicki, Geografia powszechna. Wyd. 6-9. Lwów 1902. opr. 2 K. 80 h.
- Historya.** Zipper, Opowiadania z mitologii Greków i Rzymian. Lwów 1897. Opr. 2 K. 40 h.
- Matematyka.** Brzostowicz, Początki arytmetyki i algebry. Część II. Wyd. 1-3. Sanok 1903. Opr 1 K.
- Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 4. i 5. Kraków 1906. Opr. 2 K.

Geometria i rysunki geometryczne. Mocnik-Maryniak, Geometria poglądowa. Część II. Wyd. 4-6 Lwów 1902. Opr. 1 K. 50 h.

KLASA IV.

Religia. Ks. Jougan, Liturgika. Wyd. 1-3. Lwów 1906. Opr. 1 K. 40 h. — A. Toroński, Liturgika. Wyd. 2. Lwów 1898. Opr. 1 K. 60 h.

Język polski. Małecki, Gramatyka języka polskiego szkolna. Wyd. 9. Lwów 1903. Opr. 2 K. 40 h. — Pruchnicki, Wzory poezji i prozy. Wyd. 2. i 3. Lwów 1906. Opr. 3 K.

Język ruski. a) w I. półroczu, Podręczniki jak w kl. III.
b) w II. „ Gramatyka jak w kl. III. — Barwiński, Wyimki z Narodnoji literaturiw ukraińsko-ruskoj XIX. w. dla seminaryj uczytelskich. Część I. Część II.

Język niemiecki. German i Petelenz Ćwiczenia niemieckie dla IV. klasy. Wyd. 3. i 4. Lwów 1905. Opr. 2 K. 40 h. — Jahner, Deutsche Grammatik. Wyd. 2. Lwów 1903. Opr. 2 K. 20 h.

Język francuski. Amborski, Książka do nauki języka francuskiego. Część II. Lwów 1894. Opr. 2 K.

Geografia. Benoni Majerski, Geografia austr.-węgier. monarchii. Wyd. 5. zmienione i przerobione przez Bolesława Baranowskiego. Lwów 1907. Opr. 1 K. 20 h.

Historia. Zakrzewski, Historia powszechna. Część I. Wyd. 1-3 Kraków 1902. Opr. 2 K. 40. h.

Matematyka. Dziwiński, Podręcznik arytmetyki i algebry dla klas wyższych. Wyd. 3. Lwów 1906. Opr. 4 K.

Fizyka. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla niższych klas szkół średnich. Wyd. 4. i 5. Kraków 1906. Opr. 2 K.

Chemia. Sucheni, Zasady chemii. Lwów 1904. 2 K. 20 h.

Geometria i rysunki geometryczne. Mocnik-Maryniak, Geometria poglądowa. Część II. Wyd. 3-6 Lwów 1902 Opr. 1 K. 50 h.

KLASA V.

Religia. Ks. Dr. Maciej Sieniatycki, Ogólna katolicka dogmatyka. Lwów 1906. 2 K. — A. Toroński, Dogmatyka fundamentalna i apologetyka dla klas wyższych. Lwów 1903

Opr. 2 K. — A. Toroński, Dogmatyka czastna dla wyższych klas. Lwów 1895 Opr. 2 K.

Język polski. Tarnowski i Bobin, Wypisy polskie dla szkół realnych i seminaryów nauczycielskich. Tom I. Wyd. 1-3 Lwów 1905. Opr. 3 K. — Wybór z dzieł pisarzy greckich i łacińskich w przekładach. Część I. Lwów 1902, Opr. 5 K.

Język ruski. Podręczniki, jak w kl. IV.

Język niemiecki. Julius Ippoldt und Adolf Stylo, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galizischen Mittelschulen. I. Teil. V. Klasse. 4 K.

Język francuski. Amborski, Książka do nauki języka francuskiego. Część III. Lwów 1895. Opr. 2 K. 40 h.

Historya. Zakrzewski, Historya powszechna. Część II. i III. Wyd. 3. i 4. Kraków 1906. Opr. 2 K. 40 h. — Lewicki Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych Wyd. 1-3. Kraków 1901. 2 K.

Matematyka. Dziwiński, Zasady algebry. Wyd. 2. Lwów 1898. wyższych. Wyd. 2. Kraków 1901. 3 K. Opr. 3 K. 60 h. — Mocnik-Maryniak, Geometrya 4 K. 50 h. — Kranz, Logarytmy. Kraków 1900 Opr. 1 K. 20 h.

Historya naturalna. Rostafiński, Botanika szkolna dla klas wyższych. Wyd 2. Kraków 1901. 3 K.

Chemia. Brunner i Tołoczko, Chemia nieorganiczna. Kraków 1907. 3 K.

Geometrya i rysunki geometryczne. Łazarski zasady geometryi wykreślnej (z atlasem). Wyd. II. Lwów 1901. Opr. 3 K. 40 h.

KLASA VI.

Religia. Ks. Szczeklik, Etyka katolicka. Wyd. 3. przerobione. Tarnów 1903. Opr. 1 K. 80 h. — Dorożyński, Etyka. Lwów 1904. 2 K.

Język polski. Tarnowski i Bobin, Wypisy polskie dla szkół realnych i seminaryów nauczycielskich. Tom I. Wyd. 3. Lwów 1905. Opr. 3 K. — Tarnowski i Bobin, Wypisy

polskie dla szkół realnych i seminaryów nauczycielskich Tom II. Wyd. 1-2. Lwów 1900. Opr. 3 K. — Wybór z dzieł pisarzy greckich i łacińskich.

Język ruski. Podręcznik jak w kl. V.

Język niemiecki. Ippoldt u. Stylo. Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galitz. Mittelschulen II. Teil VI. Klasse.*)

Język francuski. Amborski, Wypisy francusk. Cz. I. Lwów 1896. 3 K.

Historya. Zakrzewski, Historia powszechna. Część III. Wyd. 2. skrócone. Kraków 1903. Opr. 2 K. 80 h. — Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1-3. Kraków 1901. Opr. 2 K.

Matematyka. Baraniecki. Algebra dla klas wyższych. Kraków 1892. Opr. 4 K. 80 h. — Kranz Logarytmy. Kraków 1900. Opr. 1 K. 20 h.

Historya naturalna. Petelenz, Zoologia dla klas wyższych szkół średnich. Wyd. 1-2. Lwów 1900. Opr. 3 K.

Chemia. Duchowicz-Bolland, Chemia organiczna. Lwów 1906. 2 K. 50 h.

Fizyka. Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3. i 4. Kraków 1906. Opr. 3 K. 40 h.

Geometrya i rysunki geometryczne. Łazarski, Zasady geometryi wykreślnej (z atlasem). Wyd. 2. Lwów. 1901. Opr. 3 K. 40 h.

K L A S A VII.

Religia. Ks. Jougan, Historia kościoła katolickiego. Wyd. 2. 2 K. — Wapler Stefanowycz, Istoryja chryst. katolickoji cerkwy (wyczerpane tylko w drodze antykwarycznej do nabycia). 2 K. 40 h.

Język polski. Tarnowski i Bobin, Wypisy polskie. Cz. II. Wyd. 1-2 Lwów 1900. Opr. 3 K. Zathej, Antologia rzymska. Lwów 1898. Opr. 3 K.

Język niemiecki. Ippoldt u. Stylo, Deutsches Lesebuch für die oberen Klassen der galiz. Mittelschulen III. Teil VII. Klasse w (druku).**) 4 K. 40 h.

*) Lektura szkolna: Jungfrau v. Orleans wydanie Graesera.

**)

- Język francuski.** Amborski, Wypisy francuskie. Część II. Lwów 1897. Opr. 4 K.
- Historya.** Lewicki, Zarys dziejów Polski i krajów ruskich z nią połączonych. Wyd. 1-3. Kraków 1901. Opr. 2 K. — Głabiński-Finkel. Historya i statystyka austriacko-węgierskiej monarchii. Wyd. 1-2. Lwów 1904. Opr. 2 K.
- Matematyka.** Baraniecki, Algebra dla klas wyższych. Kraków 1892. Opr. 4 K. 80 h. — Kranz, Zbiór zadań matematycznych dla klas wyższych. Kraków 1905. Wyd. 1 i 2. Opr. 3 K. 50 h. — Kranz, Logarytmy. Kraków 1900 Opr. 1 K. 20 h. — Kranz. Trygonometrya kulista w zadaniach. Kraków 1903. — K. 30 h.
- Historya naturalna.** Łomnicki, Mineralogja i geologia. Wyd. 5. Lwów 1900. 1 K. 60 h.
- Fizyka.** Kawecki i Tomaszewski, Fizyka dla wyższych klas szkół średnich. Wyd. 3 i 4. Krakow 1906. Opr. 3 K. 40 h.
- Geometrya i rysunki geometryczne.** Łazarski, Zasady geometryi wykreślnej (z atlasem). Wyd. 2. Lwów 1901. Opr. 3 K. 40 h.

III.

Tematy do wypracowań piśmiennych dla klas wyższych.

A. w języku polskim.

Klasa V. 1. Żelazo a złoto (porównanie), d. 2. Przyczyny zarazy w obozie greckim pod Troją (wedle I. ks. Iliady), szk. 3. Znaczenie cywilizacyjne akademii krakowskiej w XIV. i XV. w. d. 4. Jak radzi Rej wychowywać młodzieńca stanu szlacheckiego? (na podst. lekt. szk.). szk. 5. Ostatnie uśmiechy jesieni. d. 6. Jakie powody zmiany ustroju prawnego w Polsce przywodzi Modrzewski w celu zapobieżenia mężobójstwu? d. 7. Oblężenie Zbaraża (według „Ogniem i mieczem“ Sienkiewicza) d. 8. Frycz Modrzewski a Orzechowski (charakterystyka porównawcza) d. 9. Spotkanie się Hektora z Andromachą (Hom. II. VI.). szk. 10. Przyjemności życia wiejskiego (na podstawie „Sobótki“ Kochanowskiego) d. 11. Pierwiastek klasyczny w „Trenach“ J. Kochanowskiego (na podstawie nauki szk.) szk. 12. Pierwsze powiezy wiosny (obraz przyrody) d. 13. Czem się powinna objawiać miłość ojczyzny? (wedle kaz. Skargi „O miłości ku ojczyźnie“) szk. 14. Czyny bohaterskie Kmicica w „Potopie“ Sienkiewicza. d.

Klasa VI. 1. Charakterystyka Zagłoby (na podstawie trylogii Sienkiewicza) szk. 2. Rozbiór bajki Krasickiego p. n. „Żółw i mysz“ d. 3. Jak pojmuje Naruszewicz zadanie historyka? (na podstawie jego memoriału względem pisania historii) szk. 4. Opis Jarostawia d. 5. Wpływ Stanisława Augusta na rozwój oświaty i literatury w Polsce szk. 6. Starosta i Walery z „Powrotu posła“ Niemcewicza jako przedstawiciele społeczeństwa polskiego za Stanisława Augusta d. 7. Tragizm w dramacie Ajschylosa p. n. „Prometeusz w okowach“ szk. 8. Rozebrać zdanie Niemcewicza:

Nie mądry, kto wśród drogi
Z przestachu traci męstwo;
Im sroższe ciernie, głogi,
Tem miłsze jest zwycięstwo d.

9. Antygona i Ismena (Charakterystyka porównawcza) szk. 10. Samolubstwo i uczynność (porównanie) d. 11. Wykazać na „Barbarze Radziwiłównie“ Felińskiego znamienne cechy dramatu pseudoklasycznego szk. 12. Tok myśli w rozprawie Brodzińskiego p. n. „O klasyczności i romantyczności szk. 13. Opis wycieczki d. 14. Co znaczą słowa, które Gustaw (z III. części „Dziadów“) napisał na ścianie więzienia: Hic obiit Gustavus... hic natus est Conradus“ ? szk.

Klasa VII. 1. Przywieść kilka przykładów z literatury na poparcie prawdy, zawartej w zdaniu: „Jak igła magnesowa na północ, tak umysł zawsze się do ojczyzny zwraca“ (Brodziński) d. 2. Tło historyczne w „Panu Tadeuszu“ szk. 3. Pierwiastek bajroniczny w „Maryi“ Malczewskiego d. 4. Cześćnik w „Zemście“ Fredry (charakterystyka) d. 5. Powieść poetycka w literaturze polskiej d. 6. Starosta w „Janie Bieleckim“ Słowackiego a Wojewoda w „Maryi“ Malczewskiego (porównanie) szk. 7. Skrzetuski w „Ogniem i mieczem“ a Kmicic w „Potopie“ jako obywatele i żołnierze (porównanie) d. 8. Wyjaśnić znaczenie dwuwiersza:
Dobrze, że znamy węża i że przed nim stronim.

Lecz lepiej go nie spotkać i nie wiedzieć o nim. (Mickiewicz) d. 9. Irydyon a Konrad Wallenrod (porównanie) szk. 10. Znaczenie Masynissy w „Irydyonie“ Krasińskiego d. 11. Myśl zasadnicza „Wesela“ Wyspiańskiego szk.

B) w języku niemieckim.

1. Gedankengang der Schiller'sichen Ballade „Der Handschuh“. szk. 2. Mein Ausflug während der Ferien. In Briefform. dom. 3. Der Jüngling in Schillers Ballade „Der Taucher“. szk. 4. Die Sage von Krakus und Wanda. dom. 5. Lessing auf der Landesschule zu Meissen. szk. 6. Wo und wie habe ich meine Weihnachtsferien zugebracht? In Briefform. dom. 7. Des Grafen Heimkehr nach Goethes „Ballade“ szk. 8. Erklärung der Hölzel'schen Wandtafel „Der Winter“. szk. 9. Leben und Treiben auf dem Bahnhofe bei Ankunft eines Zuges. In Briefform. d. ... 10. Inhaltsangabe der Goethe'schen Ballade „Hochzeitlied“. szk. 11. Ein Glückwunschbrief zum Bote. Inhaltsangabe. szk. 13. Wo und wie habe ich die Osternferien zugebracht. In Briefform. dom. 14. Die Theatervorstellung in der Schiller'sichen Ballade „Die Kraniche des Ibykus“. szk.

Klasa VI. 1. Warum wurde Reineke trotz der ihm bewiesenen Schuld freigesprochen? szkol. 2. Erinnerung an die Ferienzeit. In Briefform. dom. 3. Welche Kämpfe muss der Ritter in der Ballade „Der Kampf mit dem Drachen“ bestehen? szk. 4. Das Treiben auf dem Eisplatze. In Briefform. dom. 5. Kudrums Freuden und Leiden. szkol. 6. Die Bärenjagd nach dem IV. Gesange des „Pan Tadeusz“. dom. 7. Erklärung der Hölzel'schen Wandtafel „Das Leben im Hochgebirge“ szk. 8. Welche Heldentaten vollbringt Kmicic? dom. 9. Erklärung der Wandtafel „Die mittelalterliche Burg.“ szkol. 10. Hüons und Amandas Trennung und Wiedervereinigung. Auf Grund v. Wielands Oberon. szkol.

Klasa VII. 1. Der historische und der Goethe'sche Egmont. szk. 2. Grimbart der Dachs als Anwalt Reinekes. dom. 3. Demetrius im polnischen Reichstage zu Krakau. szk. 4. Welche Sehenswürdigkeiten und welche Erlebnisse machten auf den jungen Goethe einen nachhaltigen Eindruck. dom. 5. Die Feuersbrunst. szk. 6. Welche Dienste leisten uns der Telegraph und das Telefon? Dom. 7. Welche Wege stehen uns nach Absolvierung der Realschule offen? szkol. 8. Fausts I. Monolog. szkol. 9. Die französische Revolution nach Goethes Hermann und Dorothea. szk.

IV.

Egzamin dojrzałości.

W roku szk. 1905/6 jednemu uczniów pozwolono składać *egzamin poprawczy po wakacjach*. **Poprawczy egzamin dojrzałości** odbył się dnia 13. września 1906 pod przewodnictwem dyrektora Dr. Jana Ralskiego.

Świadectwo dojrzałości otrzymał abiturient Zins Naftali Hersch, ur. w roku 1888 w Hruszowie w Galicyi, rel. mojż., który uczęszczał do szkoły realnej przez lat 7. Miał zamiar udać się na filozofię.

W roku szk. 1906/7 **piśmienny egzamin dojrzałości** odbył się w dniach od 13. do 18. maja.

Tematy do piśmiennego egzaminu dojrzałości były następujące :

Z języka polskiego: Humanizm a tak zw. pseudoklasycyzm w literaturze polskiej.

Z języka niemieckiego: przełożyć na język polski.

a) Der Einfluss der Maschinen und Eisenbahnen auf die Umgestaltung der menschlichen Zustände und Lebensverhältnisse in unserer Zeit.

b) Wie das Meer, so hat auch die Geschichte der Menschheit ihre Flut und Ebbe: nur bemessen sich hier die Zwischenräume nicht wie dort nach Stunden, sondern nach Jahrhunderten. Auf Zeiten, wo die Völker, wie mit schlafender Seele, zwischen der gemeinen Sorge um des Lebens Notdurft ein dumpfes Dasein fristen, folgen Epochen, wo der prometheische Funke in den Menschen aufs neue aufglüht, wo ihre Pulse frischlebendig allem Grossen und Schönen entgegen schlagen und ihre Brust mit Entzücken das Fluidum der Begeisterung trinkt, welches die gesellschaftliche Atmosphäre durchzieht. In solchen Flutzeiten, wo freilich mit der edelsten Leidenschaft nur all zu häufig die gemeinsten Affekte sich verbinden, wird der Mensch im Guten wie im Bösen über das normale Maass seines Vermögens, ja seines Wollens hinaus gerissen. Da treibt mit der unwiderstehlichen Gewalt einer Springflut die Nationen ein dämonischer Trieb vorwärts. In solchen Perioden werden Staaten errichtet, werden Fesseln zerbrochen und Bastillen zerstört. Die Erde erdröhnt von Waffen, denn die mächtigsten Gedanken einer Zeit streben vorwärts nach Verwirklichung. Unter ungeheueren Wehen ringt sich ein grosser Zukunftsgedanke aus dem Mutter-schosse der Gegenwart und greift mit zwingender Macht von den höchsten Höhen der Gesellschaft bis in die tiefsten Niederungen hinab oder umgekehrt. Hat er aber dem Zeitalter sein Gepräge aufgedrückt, so ist seine Mission erfüllt. An die Stelle erbitterten Kampfes tritt die schlaife Gewöhnung. Der Mensch lebt sich in die neuen Zustände ein, als müssten sie ewig dauern, als müsste der irdischen Dinge rastloser Wechsel endlich für immer zur Ruhe gekommen sein.

J. Scherr. Schiller und seine Zeit.

Z języka francuskiego: Przełożyć na język polski z Wypisów Amborskiego cz. II. Appendice od str. 7. do 8. ustęp „Architecture du théâtre“ od słów: „Le point de départ...“ do słów: „et ses rampes arrondies.“

Z matematyki: Podać pięć pierwszych wyrazów postępu geometrycznego, jeżeli suma wyrazów nieparzystych jest 63, parzystych 30.

Jaka jest najkrótsza odległość między Jarosławiem a Rzymem, jeżeli ziemię uważamy za kulę o promieniu 6377·4 Km. i jeżeli dla

$$\text{Jarosławia } \varphi = 50^{\circ} 1', \lambda = 22^{\circ} 42'.$$

$$\text{Rzymu } \varphi_1 = 41^{\circ} 54', \lambda_1 = 12^{\circ} 29'.$$

Obliczyć kąt, pod którym przecinają się krzywe

$$x^2 + y^2 = 16, \quad y^2 = 6x.$$

Z geometrii wykreślnej: 1. Dany odcinek AB ($A'B'$, $A''B''$), prosta l (l' l'') a na niej punkt A_1 ($A_{1'}$). Wyznaczyć prostą, około której musimy obracać odcinek AB , aby padł na l , a punkt A na A_1 oraz wyznaczyć wielkość obrotu.

2. Dany jest środek ośmiościanu umiarowego O (O' O'') w rzucie pionowym i poziomym, oraz jedna oś AB ($A'B'$) i kierunki dwu innych osi tylko w rzucie poziomym. Wykreślić rzuty tego ośmiościanu.

3. Dane dwie proste wchrowate l (l' l'') i m (m' m''). Wykreślić rzuty trójkąta równoramiennego o danej podstawie i wysokości, którego podstawa leżałaby na prostej l a wierzchołek na prostej m .

Egzamin ustny odbył się w dniach 10. do 12. maja pod przewodnictwem c. k. krajowego Inspektora szkół Rady Dworu Jana Frankego.

Do egzaminu dojrzałości zgłosiło się 18 uczniów publicznych. Z tych uznano za:

a) dojrzałych z odznaczeniem	2
b) dojrzałych	15
c) pozwolono składać egzamin poprawczy po wakacjach	1
Razem	18

Wykaz abiturjentów, którzy otrzymali świadectwo dojrzałości w r. 1907.

L. porządk.	Imię i nazwisko	Rok urodzenia	Miejsce urodzenia	Religia	Uczęszczał do szkoły realnej lat	Uznany	Przyszły zawód
1	Bartak Piotr	1890	Lubaczów w Galicyi	rz. kat.	7	dojrz. z odzn.	technika
2	Brennenstuhl Jan	1887	Einsingen	ewang.	7	dojrzały	kolej żelazna
3	Byck Anzelm	1886	Jarostaw	moż.	5	"	akadem. handl.
4	Dimant Izak	1888	"	"	7	"	"
5	Drozdowski Wiktor	1886	Turze	rz. kat.	7	"	weterynaryja
6	Feudler Markus	1885	Tarnopol	moż.	8	"	akadem. handl.
7	Keitsch Wigdor	1886	Jarostaw	"	8	"	"
8	Konasiński Antoni	1886	"	rz. kat.	7	"	"
9	Krieger Józef	1890	"	moż.	7	dojrz. z odzn.	"
10	Miendlinger Leib	1888	"	"	7	dojrzały	"
11	Piela Władystaw	1886	Rzeszów	rz. kat.	8	"	górnicza
12	Słowik Karol	1889	Pawłosiów	"	7	"	handl.
13	Spatz Adolf	1887	Jarostaw	moż.	9	"	technika
14	Terlecki Stefan	1886	"	rz. kat.	6	"	kurs geometr.
15	Wójcicki Antoni	1887	Przemysł	"	6	"	akad. górnicza
16	Zalasiński Felicyan	1886	Ujezyna	"	9	"	handl.
17	Zarzycki Adam	1887	Chotyłub	"	8	"	technika
				"		"	akadem. roln.
				"		"	"

V.

Zbiory naukowe.

1. Biblioteka nauczycielska.

Do biblioteki zakupiono w roku szk. 1906/7 następujące dzieła :

Baudelaire, drobne poezye, Kwiaty grzechu. Bieder, Poezye, Życie. Brandes, H. Ibsen, Polska, Rosya. Balicki, Hedonizm Belmont, Rymy i rytmy (3 t.) Barbey, d' Aureville, Kawaler des Touches. Chmielowski P. Stylistyka, Dramat doby najnowszej, St. Wyspiański. Biblioteka zapomnianych prozaików i poetów polskich Warszawa 1893—1903. Biblioteka pisarzy polskich. t. 40. Chwalibóg, Fraszki proszą. D-mill, Symfonia jesienna. D-Anunzio, Dziewice Skał. Dębicki, Święto kwiatów. Dubois-Reymond, Siedm zagadek. Dąbrowski Ig. Pisma 3 t. Dygasiński, Wilk, psy i ludzie. Eurypides, Cyklop (tł. Kasprowicz). Feldman W. Wybór poezyi Młodej Polski. France Anatol (tł. Sten). Gorkij, Byli ludzie, Chan i jego syn, Na dnie, Zniechęcenie do świata, Gordiejew, W stepie, Mieszczanie. Grzegorzewicz, Z pod nieba wschodniego. Gawalewicz Warszawa. Gruszecki, Tam gdzie się Wisła kończy. Garczyński, Poezye. Gosławski, Poezye. Garzyński, Pisma prozaiczne, Poezye. Hamsun Knut, Pan. Hugo W., Nędzarze. Hoesick, Szkice i opowiadania. Heijermans, Nadzieja. Hauptmann, Dzwon zatopiony, Hanusia. Irzykowski, Pałuba. Ibsen, Rycerzy północny. Konczyński, Otchłań, Kajetan Orug. Kisilewski, Karykatury, W sieci, Ostatnie Spotkanie, Sonata, O teatrze japońskim. Krzemieniecka Fatum. Kasprowicz, Miłość, Moja pieśń wieczorna, Uczta Herodyady, Wybór poezyi, Salve Regina. Księga pamiątkowa (Rok Mickiewiczowski). Książka zbiorowa poświęcona pamięci A. Mickiewicza. Maeterlinck, Pisma 4 t., Skarb pokornych, Intruz Monna Vanna, Wnętrze. Matuszewski, Słowacki i nowa sztuka, Dyabeł w poezyi. Méyet, Listy Słowackiego. Morris, Wieśca z Nikąd. Merezkowski, Tołstoj i Dostojewski etc. Mann, Wincenty Pol. Morawski K., Historia Uniwers. Jagiell. Mercier, Historia psychologii nowożytnej, Logika, Kryteriologia. Multatuli, Osobistość jego i wybór pism. Niedźwiecki. Erotyki, Lekcja życia. Nowaczyński, Siedm Dramatów, Skotopaski sowizdrzalskie, Najdrienow, Dzieci Waniuszyna. Nietzsche, Tako rzecze Zaratustra

(tł. Bezent) Orkan W., Nad urwiskiem, W Roztokach, Komornicy Skapany świat. Orzeszkowa, Anastazyja, Argonauci, Chwile, Pisma 4 t. Niemojewski, Dzień on, Dzień gniewu Pańskiego. Przybyszewski St. Homo sapiens, Taniec miłości i śmierci, Poezye prozą, Matka, Dla szczęścia, Requiem aeternam, Synowie ziemi. Siemieński L. Poezye. Struve H. Wstęp krytyczny do filozofii. Spencer, O wychowaniu, (tł. Siemiradzki). Tetmajer K. Anioł śmierci, Melancholia, Na skalnem Podhalu, Otchłań, Panna Mery, Wrażenia, Poezye. Tomkowicz, Katedra na Wawelu. Tarnowski, Historia literatury, Tołstoj L., Anna Karenina. Ujejski, Poezye. Wyspiański St., Wesele, Warszawianka, Legion, Bolesław Śmiały, Meleager, Akropolis, Noc listopadowa, Achilles, Legenda. Zawistowska K. Poezye. Norwid, Poezye. Zmorski Poezye, Żuławski, Poezya, Ijola. Prus B. Pisma (wyd. jubil.), Lalka. Reymont., Chłopi, Przed świtem, Fermenty, Z pamiętnika, Ziemia obiecana, Spotkanie, Komediantka, Rodziewiczówna, Dewajtis. Ruffer J., Postanie do dusz. Sienkiewicz, Trylogia, Sterling, Dramaty, Nastroje, Poezye. Słowacki, Samuel Zborowski (wyd. Biegeleisena). Sieroszewski, Ryszard Wagner. Staff L., Sny o potędze, Dzień duszy, Skarb. Szekspir, Dzieła. Lukian, Wybrane pisma (tł. Bogucki.) Słowacki J., Dzieła, (wyd. Biegeleisena). Storozhenko, Stefan Batory. Kossowski St., Krzysztof Hegendorfin. Mercier D., Metafizyka ogólna, Psychologia. Poradnik dla samouków cz. I., III., IV., V., (zeszyt 2.) Konczyński, Śladem tęsknoty. Brückner, Cywilizacja i język. Wiedza i życie 21 t. Biblioteka dzieł wyborowych: Kipling R., Od morza do morza. Bourget, Widmo, Po szczeblach, Jez, Nad rzekami Babilonu. Hoesick, Miłość w życiu Z. Krasińskiego. Hugo W. Rok 93. Szukiewicz, Z ziemi fjordów i fjeldów. Turgeniew, Z „Zapisek myśliwego“. Multatuli, Maks Hawelar. Hamsun Knut, Wiktorya. Święcicki A., Historia literatury powszechnej. Weinhold, Physikalische Demonstrationen. Scheffers G. D., Einführung in die Theorie der Curven etc. Schlömilch, Lehrbuch der analytischen Geometrie. Weinhold, Vorschule der Experimentalphysik. Frick, Physikalische Technik. Wiedemann, Physikalisches Praktikum. Reidt-Munch, Samlungen v. Aufgaben u. Beispielen aus d. Trigonometrie u. Stereometrie, Auflösungen und Resultate der Aufgaben aus Trigon. u. Stereom. Bremer, Leitfaden der Physik. Hochheim, Aufgaben aus d. analyt. Geometrie der Ebene.

Müller J., Lehrbuch der kosmischen Physik. Donath, Die Einrichtung zur Erzeugung der Röntgenstrahlen. Barchanek, Lehr- und Übungsbuch der darstellenden Geometrie. Gerland, Geschichte der Physik. Papius, Das Radium u. die radioactiven Stoffe. Starck, Die Elektrizität in Gasen. PuluJ J. Strahlende Elektioden-Materie. Crokes W., Strahlende Materie. Elbs, Die Akkumulatoren. Helmholtz, Die Lehre von den Tonempfindungen, Drude, Lehrbuch der Optik. Verdet, Vorlesungen über die Wellentheorie des Lichtes. Cantor, Vorlesungen über Geschichte der Mathematik. Tyndall, Das Licht, Die Wärme. Lorentz, Ergebnisse u. Probleme der Elektronentheorie. Jahnke, Vorlesungen über die Vektorenrechnung. Schwartze, Licht u. Kraft. Fenkner, Arithmetische Aufgaben. Thomson, Elektrizitäts-Durchgang in Gasen. Schur, Łopuszański, Podręcznik geometry analitycznej. Wilkowski, Zasady fizyki. Puzyna, Teorya funkcij analitycznych. Neumayer, Dzieje ziemi. Rehman, Ziemie dawnej polski. Papée Fr., Polska i Litwa na przełomie wieków średnich. Wojciechowski, Szkice historyczne XI w. Knackfuss, Rubens. Linke, Die Malerfarben etc. D' Annunzio, Feuer, Lust. Spielhagen, Neue Beiträge etc. Bernays. Schriften zur Kritik u. Literaturgeschichte. Ziegler, Geschichte der Pädagogik. Altenberg, Wie ich es sehe, Was der Tag mir zuträgt. Twain, Schriften. Herders Werke, herausg. v. Matthias. Jaworski, Idea przewodnia w dramatach Wyspiańskiego. Novalis Schriften v. Heilborn. Sudermann, Frau Sorge. Frenssen, Jörn Uhl. Bahr, Dialog vom Tragischen. Prölss Katechismus der Dramaturgie. Volkelt, Aesthetik des Tragischen. Hugo V., La légende des siècles. Pages Choisis des grands écrivains. Brentanos Werke von Dohmke. Novalis, Werke, Fouqués, Undine v. Dohmke. Croce B., Aesthetik als Wissenschaft des Ausdruckes etc. Lex M., Die Idee im Drama bei Goethe, Schiller, Grillparzer, Kleist. Żeromski, Promień, Opowiadania, Utwory powieściowe. Bechtel, Hoelzel, Enseignement par les yeux. Steiner, Vorlesungen über synthetische Geometrie. Schroeter, Die Theorie der ebenen Kurven. Schell, Allgemeine Theorie der Curven etc. Fiedler, Cyklographie etc., Die darstellende Geometrie. Schmidt K., Französische Skulptur etc. Noroensvan, Schwedische Kunst des 19. Jahrh. Hymans, Gent u. Tournai, Brügge u. Uperu. Schmidt M., Kunstgeschichte des 19. Jahrh. Springer etc., Handbuch der Kunstgeschichte. Michaelis, Literaturnachweis von Springers Handbuch der Kunstge-

schichte. Skarbiec strzechy naszej (wyd. Macierzy). Słownik geograficzny Królestwa Polskiego. Nouveau Larousse illustré t. I-III. Miranda, Lieber tristium. Hölzel, Obrazy ścienne. Cerchowie, Pomniki Krakowa. Kutrzeba, Historia ustroju Polski. Gustawicz Rachunek wyrównania błędów... Danielewicz, Metoda najmniejszych kwadratów. Dziwiński, Wykłady matematyki. Simroth, Biologia zwierząt, tł. Lewiński. Rościszewski, Krasomówstwo. Tenner, Estetyka żywego słowa. Centnerschwerowa, O wspólnem obu płci kształceniu w szkole średniej. Nałkowska, Zarys geografii Królestwa Polskiego. Hoffmanns Werke, herausg. v. Schweizer. Piasecki, Zasady wychowania fizycznego. Bem, Studya i szkice liter. Zdziechowski, Byron i jego wiek. Dworski, Wrażenia i wspomnienia. Korczyński, Podręcznik chemii nieorganicznej. Leciejewski, Runy i runiczne pomniki słowiańskie. Schramm, Podręcznik analizy chemicznej jakościowej. Marchlewski, Teorye i badania współczesnej chemii org. Grabowski, Współczesna Chorwacya. Brunner i Tołłoczko, Chemia nieorganiczna. Dziakiewicz, Miernictwo. Durski, Ćwiczenia wspólne. Cenar, Gimnastyka szkolna i gry. Szematyzm król. Galicyi. Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich.

Prenumerowano czasopisma:

Verordnungsblatt f. d. Dienstbereich des k. k. Minist., Biblioteka Warszawska, Chemik polski, Kwartalnik historyczny Pamiętnik literacki, Poradnik językowy, Wszechświat, Deutsche Rundschau, Petermanns Mitteilungen, Vierteljahrschrift f. körp. Erziehung, Zeitschrift f. d. Realschulwesen, Zeitschrift f. d. physikalischen u. chemischen Unterricht, Zeitschrift für Zeichen u. Kunstunterricht.

W darze otrzymała biblioteka wydawnictwa ck. Akademii Umiejętności w Krakowie, c. k. Rady szk. kr. i Wydziału krajowego, nadto rocznik Misyi katolickich od Administracyi tegoż pisma.

Biblioteka z końcem roku szkolnego 1906/7 liczy 828 dzieł.

2. Biblioteka uczniów.

W roku szk. 1906/7 zakupiono:

Kaczkowski, Wybór pism, t. 10. — Swift, Podruże Guliwera — Pamiętniki Paska — Szajnocha, Opaliński — Kopia, Wybór nowel — Zaleski, Iskierki — Umiński, Księga odkryć geogr. —

Zaleska, Snopek — Galle, Stylistyka — Kasprowicz, Bajki — Girardiń, Nygur — Anczyc, Robinson Kruzoe — Jacolliot, Tajemnice Afryki — Chmielowski, Nasza literatura dramatyczna — Rodziewiczówna, Dewajtis — Konopnicka, Moi znajomi — Kosiakiewicz, Druty telegraficzne — Anczyc, Duch puszczy — Życiorysy sławnych Polaków, t. 16. — Feldman Piśmiennictwo polskie od 1880 — 1904 — Konopnicka, Trzy Studya — Mickiewicz, Poezye 4 t. — Kubala, Szkice historyczne — Wyśpiański Wesele, Wyzwolenie, Legion — Kraszewski, Budnik, Ulana, Pamiętniki nieznanego, Komendyanci, Powieść bez tytułu, Interesa familijne, Poeta i świat — Cooper, Ostatni Mohikanin, Pionierowie nad Suskehaną — Brander, Polska — Schiller Marya Stuart — Brodziński, O klasycyzmie i romantyzmie — Krasicki, Bajki — Gogol, Obrazki z życia — Biron, Giaur — Goszczyński, Sobótka, Zamek kaniowski — Syrokomla, Gawędy — Niemcewicz, Jan z Tęczyna, Śpiewy historyczne — Słowacki, Trzy poematy — Skarga, Kazania sejmowe — Mickiewicz, Sonety i wiersze Górnicki, Dworzanin — Konopnicka, Mickiewicz jego życie i dzieła — Ibsen, Wróg Indu — Romanowski, Dziewczę z Sącza — Bielawski i Łoziński, Gawędy i powieści — Charakterystyki literackie Żeromskiego, Przybyszewskiego i Wyśpiańskiego — Heijermana, Nadzieja — Maeterlinck, Intruz — Krasicki, Pisma 4 t. — Jeź, O byt — Chmielowski, Dramat polski doby najnowszej — Żuławski, Eros i Psyche — Maeterlinck, Ślepcy, Wnętrze — Gorkij, Mieszczanie — Ibsen, Rycerze północny — Verne, Przygody na okręcie Cancellora — Gałęsowska, Po cieżnistej drodze — Becher Stowe, Chata wuja Toma — Bukowiecka, Żołnierz, Deweta — Mayne-Reidt, Pobyt w pustyni — Morawska, Król kurkowy — Mayne-Reid, Przygody miśliwskie — Przyborski, Atylla — Morawska, Rotmistrz Wybraniecki — Kraszewski, Mistrz Twardowski — Meaulle, Robinson napowietrzny — Verne, Czarne Indyje — Garczyński, Poezye — Chojecki, Alkhadar — Ujejski, Poezye — Zachariasiewicz, Zakryte karty — Tragedye Sofoklesa, Eurypidesa i Ajschyła, w tłum. Wędrowskiego 4 t. — Verne, Podróż do środka ziemi — Kraszewski, Pod blachą, Za lasów, Zygmuntofskie czasy — Junosza, z Antropologii wiejskiej — Rodziewiczówna, Szary Proch — Wilkoński, Ramoty i ramotki — Goszczyński, Król zamczyska — Verne, Naokoło księżycy — Koneczoy, Dzieje Polski — Fredro, Mąż i żona, Ciotunia, Nikt

mnie nie zna, Benet, Odludki i poeta, Geldhas, Wielki człowiek do małych interesów, Śluby panieńskie, Damy i huzary, Jowialski — Maine-Reid, Młodzi żeglarze — Henning, Gabor Hunyad Berenyi — Mayne-Reid, puszcza wodna w lesie — Chambers, Opowiadania o gwiazdach — Wyrazy obce — Nałkowski, Zarys geografii powszechnej — Defoe Robinson Kruzoe — Sienkiewicz, Pisma (tomów 46) — Orzeszkowa, Pisma t. 13 — Prus, Pisma t. 16 — Audykowycz, Poezya i proza — Audykowycz, Metetyki — Wachnianym, Opowidania i humoreski — Worobkiewycz, Nad Prutom — Hauptmann, Tkaczi — Hnatiuk Słowaki czy Rusyny? — Cegliński, Worożbyt — Grabowicz Marta Borecka — Hruszewski, Wyimki z Żeńt do istoryi — Zarewycz, Chłopska dytyna — Kobyłańska. zemla — Kowaliw Dezertyr — Kostomariw, Czernyhiwka — Kostomariw, Kudejar — Lewyckij-Leczuj, Pomiż worohamy — Lewickij-Leczuj, Pryczepa — Lewyckij Kost, Prawda Ruska — Lepkyj, Z żytia — Lepkyj, Szczęsływa Hodyna — Makowej Naszi znakomi — Makowej, Zalisie — Mandyczewskij, Z żywoho i mertwoho — Mark-Twein, Zbirka nacerkiw — Myrnyj, Łychi lude — Mordowec, Dwi doli — E. Orzeszkowa, Cham — Okuniewski, Łysty z czużyny — Partyckij Słowo o Połku Ihorewim — Partycki, Prowidni idei w poezyach Tarasa Szewczenka — Rawita Hełman Mazepa — Rudańskij, Twory I, III-VII — Sewer, Zadzła św. zemli — Stefanyk, Doroħa — Tobylewycz, Twory — Tołstoj, Kaukazki opowidania — Turgieniew, Dworiańskie hnidyszczce — Fed'kowycz, Twory 4 t. — Franko, Z werszyn i nyżyn — Celewicz, Istorya Skytu Maniawskoho — Dr. Czajkowski, Oluńka — Czajka Dniprowa, Koza Dereza — Werner, Podoroż Guliwera — Kuczalska, Pokarana łoż — Jaroszynska, Powistky — Jaroszynska, Perekyncyky — Andersen, Kazky — Paczowski, Narodni dumy — Ruska Pismennist tom 2 — Szewczenko, Kobzar — Dr. Szczurat, Św. pyśmo w poezjach Szewczenka — Metynski, Dumky i pisny — Dr. Franko, Dla domasnoho dobra. — Niemieckich książeczek Hoffmanna 110. Voltaire, Histoire de Charles XII. 2 tomy; 20 Egzemp.

Stan biblioteki uczniów z końcem roku szk. 1806/7 wynosi:

dzieł polskich 614 w 1125 tomach

„ niemieck.	430	„	449	„
„ ruskich	112	„	123	„
„ francusk.	24	„	62	„

3. Gabinet fizykalny.

a) przyrządy :

Siłomierz, podziałka z noniusem, wahadło na statywie, model śruby, przemieszczanie, koło na wale, wahadło Airy, libella, piknometr, volumetry, areometr Nicholsona, waga hydrostatyczna, rurki włosowate, przyrząd do filtrowania rtęci, studnia Herona, przyrząd Mariotta, dazymetr, miech, flaszka Mariotta, bania Herona z pompą zgęszczającą, aneroid Bourdona, pompa rtęciowa. Klosz z dzwonkiem elektr., syrena Cagnard de Latour, tuba rurka Quincke, harmonijka powietrzna, zwierciadło do analizy fal głosowych. Zwierciadło Fresnela, soczewka i pryzmat z soli kuchennej, dtto z kwarcu, przyrząd projekcyjny, lampa Uviol, radiometr, ekrany papierowe, zwierciadło do okazania linii kautystycznej, soczewka walcowa, luneta astr., pryzmat do napełniania, siatka dyfrakcyjna. Rurka ze skroplonym CO_2 , hydrometry metalowy i Daniela, kryofor, termometr demonstr., przyrząd Ingenhousza, termoelektr. bateria Nobilego, przyrząd do zamrażania Hg, palnik Arganda. Składana tablica Franklina, dwie baterie akumulatorów, opornica, relais, przyrząd Mc. Farlan Moore, volt- i amperes, elektromagnes, rura Holtza, płytka z blendą Siodła, mikrofon, motor gazowy z dynamomaszyną lampa łukowa, element Leclanche'a i element suchy, galwanometr zwierciadłowy, przyrząd de La Rive para- i dia-magnetyczne ciała, lampa z mikrofonem, przyrząd telegraficzny, lampki żarowe, druty, izolatory porcelanowe etc. służące do oświetlenia sali wykładowej.

b) Utensilia :

Palnik Bunsena do robót ze szkłem, nóż do szkła, łapki do statywu, klucz francuski, nożyczki, młotek, obcęgi.

Stan gabinetu z końcem roku szk. 1906/7 wykazuje w działach:

I. Mechanika ciał stałych	numerów 29
II. „ cieczy	„ 20
III. „ gazów	„ 25
IV. Nauka o głosie	„ 17
V. „ „ światle	„ 54
VI. „ „ ciepłe	„ 22
VII. „ „ elektryczności	„ 121
VIII. Astronomia	„ 5
IX. Narzędzia i przybory	„ 42

4. Gabinet historii naturalnej.

W roku szk. 1906/7 zakupiono:

Mikroskop Reicherta składający się, ze statywu 3 soczewek, 3 okazów i immersyi. Szkielet ludzki wraz z czaszką rozbierną. Model krtani.

Modele dla botaniki: *Mnium cuspidatum*, *Equisetum*, *Brassica*, *Fragaria*, *Pisum*, *Pirus*, *Aristolochia*, *Drosera*, *Solanum*, *Iris*. Preparatów mikroskopowych 93. 4 Tablice Lendenfelda. 3 Tablice geologiczne Schreibera. Atlas geologiczny Berghausa (15 tablic).

Stan z końcem roku szk. 1906/7 wykazuje:

a) z działu zoologii i anatomii:

Zwierząt i ptaków wypchanych okazów	339
w tem dar Wielm. Pana Edwarda Micewskiego z Tuczemp w ilości 309 okazów.	

Preparatów suchych	12
------------------------------	----

Preparatów w formalinie i spirytusie	70
w tem zbiór ryb krajowych zebranych staraniem zawiadowcy gabinetu.	

Modele zoologicznych	11
--------------------------------	----

Szkieletów	5
----------------------	---

Tablic ściennych	163
----------------------------	-----

4 pudełka owadów.

b) z działu botaniki:

Modele botanicznych	33
-------------------------------	----

Tablic ściennych	161
----------------------------	-----

Zielnik z 300 roślin.

c) z działu mineralogii i geologii:

Minerałów	240
---------------------	-----

Zbiór skał	150
----------------------	-----

Zbiór skamielin	100
---------------------------	-----

Modele mineralogicznych i przyrządów pomoc.	120
---	-----

Tablic ściennych	18
----------------------------	----

Nadto mikroskop	1
---------------------------	---

Preparatów mikroskopowych	93
-------------------------------------	----

5. Gabinet chemii.

W roku szk. 1906/7 zakupiono: a) przyrządy: piec do spalań organicznych, przyrząd polaryzacyjny, spektroskop, przy-

rząd destylacyjny. b) utensyliów: suszarkę na 100 probówek, 10 trójnogów żelaznych, 5 tygli redukcyjnych Rosego i 10 łaźni wodnych, podstawkę okutą blachą pod przyrządy.

Stan gabinetu chemii z końcem roku szk. 1906 7 wykazuje:

a) z przyrządów: bateria chromowa, waga analityczna, przyrząd pylaryzacyjny, spektroskop, przyrząd destylacyjny, piec do spaleń organicznych (łącznie 6 pozycyi). Razem 130 pozycyi w inwentarzu.

b) z utensyliów:

drewniane w liczbie	10 sztuk
metalowe	46
porcelanowe	13
szklane	45
inne (rogowe, asbestowe ap.)	10

6. Gabinet geometrii i rysunków geometrycznych.

W roku szk. 1906 7 zakupiono :

Modeli przenikania dwu walców	2
„ „ walca ze stożkiem	1
„ „ dwu stożków	1
„ „ stożka z ostrosłupem	1
„ „ kuli z graniastosłupem	1
„ „ kuli z ostrosłupem	1
„ „ kuli z walcem	1
„ „ kuli ze stożkiem	2
„ do nauki o cieniach figur płaskich i brył	14

Stan gabinetu z końcem roku szk. 1906 7 wykazuje:

Przyborów do rysowania sztuk	37
Modeli	88
Dzieł z wzorami tomów	6

7. Gabinet rysunków odręcznych.

W roku szk. 1906 7 zakupiono:

a) książki :

Michalangelo, Raffael, Tizian, Murillo, Velazquez, Rembrandt, Van Dyck, Rubens, Gainsborough, Stuck, Worpswede, Hokusai, Raupp, Malarstwo. Thieme, Szkicownik. Lapieng, Szkicownik Schum. Praktische Anleitung für die Erteilung des Zeichenunterrichtes.

Steigl. Das Gesamtgebiet des elementaren Zeichenunterrichtes.

Michalitsch. Zur Reform des Zeichenunterrichtes.

b) Modele z natury ;

Czaszka człowieka, pająk morski, jesiotr, kogut, sroka, gołąb, sowa, papuga, czaszka barana z rogami.

5 muszli, 16 motyli, 16 piór, 26 owoców, 3 tykwy.

14 modeli z drzewa (formy architektoniczne, sprzęty domowe), 18. waz, kieliszków hetm, stara książka, skrzynka w stylu romańskim.

c) Modele gipsowe:

3 liście dzikiego wina, gałązka z liśćmi winnemi, gałązka z cytryną, gałązka jabłoni, tulipany, jabłko, 8 rozmaitych ornamentów stylowych.

Głowa Meduzy, dziecka, św. Cecylii, figura dziecka.

Waza z skarbcą w Hildesheim, kielich romański, dzbanek staroniemiecki.

Stan gabinetu z końcem roku szk. 1906/7 wykazuje :

Modele do nauki perspektywy	4
„ drewniane	29
„ gipsowe (głowy, ornamenty)	49
Naczynia gliniane barwne	29
„ szklane	10
„ metalowe	3
Rozmaite przedmioty z natury	85
Dzieła z wzorami	27

8. Zbiór geograficzno-historyczny.

W r. 1906/7 zakupiono: 1) mapy: Sydow-Habenicht: Europa fizyczna, Mayr-Luksch: Mapa kuli ziemsk. z uwzględnieniem odkryć geogr., Seibert: Mapa kolei monarchii aust.-węg., Mapa generalna Galicyi, Mapa reliefowa Rosyi, Mapa reliefowa monarchii austr.-węg.; 2) Obrazy historyczne: Becker 4 obrazy: Jan Sobieski pod Wiedniem, Attyła w Galii, Wylądowanie Kolumba, Rudolf z Habsburga, Matejko: Poczet królów polskich 44 obrazy z tekstem, Cybulski: Tablice do dziejów Grecyi i Rzymu 15 obrazów z tekstem; 3) Atlasy: Berghansa: Atlas do etnografii.

Stan ogólny zbioru z końcem r. szk. 1906/7 wykazuje: map 61 i 2 mapy reliefowe, globusów 2, obrazów geograficznych

57, 5 tomów obrazów Hirta do geografii i etnografii, obrazów historycznych 148, 2 atlasy, 1 model terminologiczny.

9. Zbiór środków do nauki śpiewu.

W roku szk. 1906/7 zakupiono: 1) Maryan Signio, 16 ulubionych kolęd, 2) Maryan Signio, Msza mała, 3) Piotr Maszyński, Początki śpiewu.

Stan zbioru z końcem r. szk. 1906/7 wykazuje: 1 fisharmonię, 15 śpiewników i 8 mszy kościelnych.

VI.

Kronika zakładu.

Rok szkolny rozpoczął się dnia 3. września uroczystem nabożeństwem.

Dnia 10. września i 19. listopada Zakład brał udział w uroczystem nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Elżbiety a 28. czerwca za spokój duszy ś. p. Cesarza Ferdynada I.

Dnia 4. października aobchodził Zakład imieniny Najjaśniejszego Pana uroczystem nabożeństwem.

Dnia 19. września Zakład brał udział w nabożeństwie żałobnem za spokój duszy ś. p. Jana Lgockiego, ucznia klasy IV. i dnia 11. grudnia za spokój duszy ś. p. Bolesława Zajęca, ucznia klasy VI. Pierwszy z nich w czasie wakacyi utonął w rzece Rąbie, drugi jeszcze przed wakacyami powalony chorobą na łożo boleści, więcej się nie podniósł. Jemu także jako w Jarosławiu zmarłemu, zakład oddał ostatnią posługę dnia 7. grudnia. Obaj uczniowie byli zdolni, pracowici i wzorowi. Pierwszy z nich obdarzony niepoślednimi zdolnościami był uczniem celującym.

Cześć ich pamięci!

Dnia 12. i 13. września, jakoteż w dniach od 9. do 11. stycznia hospitował Zakład c. k. krajowy Inspektor szkół Radca Dworu Jan Franke.

W dniach od 9. do 11. stycznia lustrował naukę rysunków c. k. krajowy Inspektor szkół Antoni Stefanowicz.

W ciągu roku uczniowie wyznania katolickiego przystępowali trzykrotnie do spowiedzi i komunii św.; przed spowiedzią wielkanocną odprawili rekolekcyje wspólne pod przewodnictwem x. x. katechetów, w dniach od 9. do 12. marca uczniowie obrządku rzym.-kat., a w dniach od 27. do 29. kwietnia uczniowie obrządku grecko-katol.

Od 3. do 10. kwietnia profesor Franciszek Gartner brał udział w kursie uzupełniającym dla nauczycieli szkół średnich w c. k. niemieckim Uniwersytecie w Pradze w myśl rozp. c. k. Minist. W. i O. z 11. stycznia 1907. l. 50652 ex 1906. kom. c. k. Rady szk. kr. z 14. stycznia 1907. l. 1924).

Od 24. kwietnia do 2. maja profesorowie Michał Gonet i Błażej Jurkowski brali udział w kursie uzupełniającym dla nauczycieli szkół średnich w c. k. Uniwersytecie lwowskim w myśl rozp. c. k. Minist. W. i O. z 7. lutego 1907. l. 2554. (kom. c. k. Rady szk. kr. z 9. kwietnia 1907. l. 14740).

Dnia 14. czerwca rzeczywisty nauczyciel Gustaw Otręba udał się na kurs dla nauczycieli rysunków w c. k. Akademii sztuk pięknych w Krakowie mający trwać od 15 czerwca do 7. lipca w myśl rozp. c. k. Minist. W. i O. z 15. maja 1907 l. 13916. (kom. c. k. Rady szk. kr. z 29. maja 1907. l. 21855.

Dnia 30. stycznia zakończono I. półrocze a dnia 29 czerwca rok szkolny uroczystem nabożeństwem.

VII.

Ważniejsze rozporządzenia władz szkolnych.

1) C. k. Rada szk. kr. okólnikiem z 16. września 1906. l. 36205 poleca, by w myśl rozp. c. k. Ministerstwa W. i O. z 9. czerwca 1906 l. 9653. każdy uczeń prywatny wyznania katolickiego przed przypuszczeniem go do egzaminu przedkładał świadectwo wydane przez katolickiego duchownego z potwierdzeniem, że uczeń pobierał naukę religii w zakresie przepisany przez odnośne plany naukowe i że odbywał praktyki religijne.

2) C. k. Minist. W. i O. rozp. z 15. listopada 1906. l. 9180, (kom. c. k. Rady szk. kr. z 31. grudnia 1906. l. 57808) poleca, by przy nabywaniu środków naukowych w pierwszym rzędzie uwzględniano firmy tutejszo-krajowe

C. k. Minist. W. i O. rozp. z 11. lipca 1906. l. 14851. ex 1905. (kom. c. k. Rady szk. kr. z 12. stycznia 1907. l. 55699. ex 1906) poleca, by na kwitach stypendystów umieszczano klauzulę, iż są godni pobrania stypendyum.

VIII.

Ćwiczenia fizyczne młodzieży.

Z braku odpowiedniego miejsca na boisko młodzież odbywała pod kierownictwem profesorów wycieczki za miasto w dni pogodne w różne okolice a najczęściej do sąsiednich lasów. O ile okazało się możliwem, wycieczki te połączone były z różnemi zabawami jakoto: grą w piłkę, piłkę nożną, zdobywanie

wieży i t. p. Przerwy na pauzach spędzali uczniowie na podwórzu szkolnym na zabawach wolnych lub z przyrządami według ułożonego programu pod kierownictwem profesora Goneta. W lecie korzystała młodzież z kąpeli w Sanie, a w zimie ze ślizgawki urządzonej na stawie prof. gimn. Zielińskiego.

IX.

Zajęcia uczniów poza nauką szkolną.

Z początkiem drugiego półrocza założono Czytelnię, której członkami byli uczniowie czterech klas najwyższych. Administrację sprawował Zarząd złożony z 6 uczniów. Czytelnia była otwarta do końca maja we środy i soboty od godziny 6. do 8. wieczorem w jednej z klas w budynku szkolnym.

W Czytelni znajdowały się następujące pisma:

- a) Roczniki z lat ostatnich: Biblioteka Warszawska, Kwartalnik historyczny, Missye katolickie, Przewodnik naukowy i literacki, Poradnik językowy, Das Wissen für Alle.
- b) Czasopisma (podprenumerowane): Myśl Polska, Świat, Przewodnik oświatowy, Poradnik językowy, Przemysłowiec, Ruch, Polnische Post, Fliegende Blätter.

Prócz czytania zabawiali się uczniowie także grą w szachy.

Czytelnia była otwarta razy 18

Obecnych w Czytelni było ogółem uczniów 362

Przeciętnie korzystało z Czytelni 20

Nadzór odbywali profesorowie Ostrowski, Jurkowski, Rozmuski, Gonet i Silbermann.

Uczniowie mieli następujące odczyty: 1. Słowik z kl. VII: O materji promieniotwórczej. 2. Bigo z kl. VI: Konstytucya Trzeciego Maja. 3. Planitzer z kl. VI: Zarys astronomii.

W ubikacjach szkolnych pod kierownictwem profesora Paczowskiego uczniowie klasy VI zajmowali się doświadczeniami w zakresie materiału naukowego fizyki kl. VI. dwa razy w tygodniu; niektórzy uczniowie klas IV.—VI. zbierali się raz na tydzień jako kółko matematyczno-fizyczne; sześciu uczniów klas IV—VI. ćwiczyło się dwa razy w tygodniu w wyrabianiu ręcznym przedmiotów z drzewa, metalu i szkła.

X.

Pomoc dla ubogich uczniów.

Dochód.	K. h.
Pozostałość kasowa z r. s. 1905 6	209.40
Dar Świetn. Rady miasta Jarosławia	100.—
„ „ Wydziału powiat. w Jarosławiu	50.—
„ Szan Gminy wyzn. izrael. w Jarosławiu	35.—
Pozostałość z datków na wieniec dla ucznia ś. p. Bronisława Zająca	24.72
Od profesora Gartnera rabat od zeszytów	41.60
„ „ Paczowskiego dochód z odczytu	67.10
Datki przy wpisach	91.78
„ prof. i uczniów po egzortach rzym. kat.	30.69
Razem	650.29

Rozchód.

Za ubrania dla uczniów	257.—
„ lekarstwa „ „	22.03
Książki	165.90
Oprawa książek	61.90
Stempel na kwit	38
Razem	477.21

B I L A N S.

Dochód	650 kor. 29 h.
Rozchód	477 „ 21 „
Pozostałość	173 kor. 8 h.

t. j.: Pozostałość wynosi sto siedmdziesiąt trzy korony 8 h. Nadto na rzecz ubogich uczniów znajduje się książeczka Jarosławskiej Kasy Oszczędności Nr. 4741 z wkładką 147 k.

Dyrekcya w imieniu ubogiej młodzieży tutejszego Zakładu składa na tem miejscu wszystkim Ofiarodawcom i Dobroczyńcom najserdeczniejsze podziękowanie.

Statystyka.

	K L A S A								Razem
	I	II	IIIa	IIIb	IV	V	VI	VII	
1. Liczba uczniów.									
Z końcem r. s. 1905 6	47	39 ¹	26 ¹	24 ¹	41 ³	17 ¹	20 ²	14	228 ^a
Na początku r. s. 1906 7	30	41	44	44	29	19	18	225	
W ciągu roku szkolnego wstąpiło	—	—	—	—	—	—	—	—	
W ogóle przyjęto	30	41	44	44	29	19	18	225	
z innych zakładów	27	3	3	1	1	—	—	35	
z tutejszego zakładu	—	—	—	—	—	—	—	—	
z promocyą	—	34	29	38	27	17	18	163	
z repetytyw	3	4	12	5	1	2	—	27	
W ciągu roku szkolnego wystąpiło	8	2	5	4	2	4	—	25	
Liczba uczniów z końcem r. s. 1906 7	22	39	39	40	27	15	18	200	
publicznych	22	38	38	39	27	14	18	196	
prywatnych	—	1	1	1	—	1	—	4	
2. Miejsce urodzenia.									
Miasto Jarosław	11	15 ¹	16	19	16	6	8	91 ¹	
Powiaty okoliczne (Jarosław, Cieszanów, Przeworsk)	4	1	5 ¹	6	3	2	5	26 ¹	
Galicja z W. Ks. krak.	7	20	17	13 ¹	6	6 ¹	5	74 ²	
Austria niższa	—	1	—	—	—	—	—	1	
Morawy	—	—	—	—	1	—	—	1	
Węgry	—	—	—	—	1	—	—	1	
Rosya	—	1	—	1	—	—	—	2	
Razem	22	38 ¹	38 ¹	39 ¹	27	14 ¹	18	196 ¹	
3. Język ojczysty.									
Polski	22	34	32 ¹	37 ¹	23	14 ¹	18	180 ³	
Ruski	—	4 ¹	6	2	3	—	—	15 ¹	
Niemiecki	—	—	—	—	1	—	—	1	
Razem	22	38 ¹	38 ¹	39 ¹	27	14 ¹	18	196 ¹	
4. Wyznanie religijne.									
Rzymsko-katolickie	13	20	16 ¹	18	7	6	9	89 ¹	
Grecko-katolickie	1	4 ¹	7	3	3	0 ¹	—	18 ¹	
Ewangelickie	—	2	2	2	2	—	1	9	
Mojżeszowe	8	12	13	16 ¹	15	8	8	80 ¹	
Razem	22	38 ¹	38 ¹	39 ¹	27	24 ¹	18	196 ¹	
5. Według miejsca pobytu rodziców.									
Miejscowych	14	25 ¹	26	30	20	11	7	133 ¹	
Zamiejscowych	8	12	12 ¹	9 ¹	7	3 ¹	11	63 ¹	
Razem	22	38 ¹	38 ¹	39 ¹	27	14 ¹	18	196 ¹	
6. Wiek uczniów.									
Urodzonych w r. 1896	2	—	—	—	—	—	—	2	
" 1895	6	7	—	—	—	—	—	13	
" 1894	6	6	5	—	—	—	—	17	
" 1893	6	12	11	6	—	—	—	35	
" 1892	2	11 ¹	9 ¹	12 ¹	5	—	—	39 ³	
" 1891	—	2	11	8	8	3	—	32	
" 1890	—	—	2 ¹	9	7	3	2	23	
" 1889	—	—	—	4	4	6	1	15	
" 1888	—	—	—	—	3	1	3	7	
" 1887	—	—	—	—	—	—	4	4	
" 1886	—	—	—	—	—	1 ¹	7	8 ¹	
" 1885	—	—	—	—	—	—	1	1	
Razem	22	38 ¹	38 ¹	39 ¹	27	14 ¹	18	196 ¹	

	K L A S A							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	Razem
	7. Klasyfikacja.							
a) Z końcem roku szk. 1906/7								
Stopień celujący	—	1	2	—	—	3 ¹	2	8 ¹
" pierwszy	14	21	21	21	20	9	16	122
" drugi	4	3	6 ¹	5	4	1	—	23 ¹
" trzeci	1	5 ¹	1	6	—	—	—	13 ¹
Do egzaminu popraw. przypuszczono	3	8	6	7 ¹	3	1	—	28 ¹
" " dodatkowego z powodu choroby przypuszczono	—	—	2	—	—	—	—	2
Razem	22	38¹	38¹	39¹	27	14¹	18	196¹
b) Uzupełnienie klasyfikacji za rok szkolny 1905/6								
Do egzaminu popraw. przypuszczono	3	8 ¹	8	6 ¹	4 ¹	2	5	36 ³
Zdało	2	7 ¹	8	4	3 ¹	1	5	30 ³
Nie zdało	1	1	—	2 ¹	1	1	—	6 ¹
Do egzaminu dodatk. przypuszczono	—	1	—	—	—	—	—	1
Nie zdał	—	1	—	—	—	—	—	1
Ostateczny wynik za r. szk. 1905/6								
Stopień celujący	2	1	—	—	2	3 ¹	2	12 ¹
" pierwszy	31	32 ¹	21 ¹	17	28 ³	12	17	170 ¹
" drugi	12	3	5	7 ¹	10 ¹	2	1 ¹	40 ³
" trzeci	2	3	—	—	1	—	0 ¹	6 ¹
Razem	47	39¹	26¹	24¹	41³	17¹	20¹	228³

8. Opłaty.

Opłatę szkolną złożyło

w 1. półroczu 59 ucz. publ. 6 pryw.

w 2. „ 79 „ „ 4 „

Było uwolnionych

w 1. półroczu od całej opłaty 154 ucz. publ.

w 2. „ „ „ „ 122 „ „

Opłata szkolna wynosiła

w 1. półroczu 1950 K.

w 2. „ 2490 „

Razem 4440 K.

Taksy wstępne wynosiły 168 K.

Datki na środki naukowe 450 „

Taksy za duplikaty świadectw 14 „

Razem 632 K.

9. Przedmioty nadobowiązkowe i względnie obowiązkowe.

Na naukę śpiewu uczęszczało 36 uczniów.

Na ćwiczenia w laboratoryum chemicz. 20 uczniów.

Na naukę języka ruskiego, jako przedmiotu względnie obowiązkowego uczęszczało:

na I. oddział 19 uczniów

na II. „ 10 „

Razem 29 uczniów.

10. Stypendya.

Stypendya pobierało 6 uczniów.

Ogólna kwota stypendyów wynosi 1481 K.

XII.

Spis uczniów

z końcem roku szk. 1906 7.

uczniowie celujący oznaczeni są tłustemi czeionkami.

KLASA I.

Baustein Mayer	Narcysenfeld Eisig
Bober Michał	Naspiński Jan
Brathspiess Gabryel	Niemczycki Franciszek
Darowski Jerzy	Niemczyk Adam
Eilberg Aleksander	Piela Stanisław
Jaworski Włodzimierz	Schmalzbach Ignacy
Kling Henryk	Stieber Leiser
Komenda Józef	Szumlakowski Bronisław
Kurzweil Hirsch	Wiatr Władysław
Michalski Jan	Wierzbicki Eugeniusz
Mikulski Jan	Wrażej Władysław

KLASA II.

Altschöler Salo	Mączyński Franciszek
Baczyński Tadeusz	Miziura Jan
Balaban Alfred	Metzger Izak
Bikowski Ludwik	Mryczko Adam
Chmielecki Franciszek	Novák Maryan
Czyż Michał pryw.	Nowotarski Jan
Donenhirsch Abraham	Pastuch Jan
Fried Ignacy	Podhorecki Michał
Fuchs Nachman	Ringel Izydor
Galotta Józef	Rosenblüth Abraham
Gwizda Zygmunt	Schwarz Edward
Janz Antoni	Sikora Rajmund
Jaworski Kazimierz	Starek Jan
Kijowski Franciszek	Stec Aleksander
Kłymiw Jan	Swoboda Waleryan
Kochański Stanisław	Turnheim Saul
Kopel Jakób	Wasiuta Leon
Kowalski Władysław	Winter Izak
Kreczunowicz Stanisław	Zieliński Adolf
Lgocki Krzysztof	

K L A S A III.

Balaban Zygmunt	Lorenz Maryan
Biliński Teofil	Malec Antoni
Bystrzycki Jan	Mantelsak Markus
Czyński Kazimierz	Montag Hersch
Dobrzański Ziemowit	Mühlbauer Józef
Droba Józef	Mühlbauer Rudolf
Florjan Adam	Piela Bronisław
Freyer Artur	Ringel Maurycy
Gerstenfeld Abraham	Sawicki Stanisław
Grossek Michał	Schneebaum Józef
Grünzeug Majer	Schreckinger Joachim
Hakalla Zenon	Sikora Feliks
Hoffner Stanisław	Sobolewski Zygmunt
Jasienicki Seweryan	Tumidajski Wiktor
Kapecki Stanisław	Ustyanowski Józef
Klang Natan	Wilk Zdzisław
Kordzik Henryk pryw.	Wnęk Jan
Koszuta Maryan	Wołyniec Zenon
Kurzmann Sygmund	Zawadowski Jan
Lipper Adolf	

K L A S A IV.

Aptilion Abraham	Menkes Teodor
Bigo Józef	Morawiecki Adolf
Chłodnicki Stanisław	Moses Naftali
Drażek Władysław	Noskiewicz Tadeusz
Dżułyński Roman	Płoskoń Karol
Gräber Chaim	Salpetę Markus
Grüner Maurycy	Schlager Zygmunt
Hand Maryan	Schneewis Izak
Herman Julian	Schwarz Henryk
Holzberger Henryk	Soldinger Józef
Karczmarski Stanisław	Sonnenstrahl Leon
Knispel Mojżesz	Stawarski Józef
Köhler Rudolf	Stybel Jan
Kostórkiewicz Andrzej	Troskiewicz Jan
Krieger Natan	Turnheim Alexander
Kutna Arnold pryw.	Walter Jan
Lind Bernard	Weistein Ignacy
Łowicki Ddmund	Wiszniewski Edward
Madey Antoni	Wrażej Eugeniusz
Markowski Tadeusz	Zawadowski Stefan

KLASA V.

Bergthal Abraham
 Brennenstuhl Karol
 Ebersohn Ludwik
 Freifeld Chaim
 Friedmann Józef
 Fuchs Bünem
 Galler Leiser
 Gorczyński Roman
 Halpern Izrael
 Herman Jan
 Herman Władysław
 Hüscher Samuel
 Knispel Benzion
 Kraus Kazimierz

Liškiewicz Antoni
 Liškiewicz Paweł
 Markiewicz Jan
 Ornstein Izak
 Perekasza Marc'n
 Robinsohn Henryk
 Robliczek Józef
 Salpeter Naftali
 Schimel Schlojme
 Schreckinger Salomon
 Sikora Paweł
 Trzaskowski Teodor
 Wasner Abraham.

KLASA VI.

Bergthal Baruch
 Bigo Jan
Durkalec Roman
 Engelberg Chemie
Grantsch Artur
 Hützer Ignacy
 Kurzmann Izydor
 Montag Izak

Olexiński Roman
 Piela Michał
Plamitzer Antoni
 Poleiner Szymon
 Schwarzer Wolf
 Sternhell Osias
 Sz wajlik Michał pryw.

Do wiadomości rodziców i opiekunów.

1. **Wpisy** uczniów tak publicznych jak i prywatnych na rok szkolny 1907/8 odbędą się do wszystkich klas dnia 31. sierpnia od godz. 10—12 przed południem i od 4—5 po południu, nadto do klas II.—VII. dnia 1. września od godziny 10—12 przez południem.

Uczniowie mają się zgłaszać do wpisu osobiście, w towarzystwie rodziców lub opiekunów i przedłożyć świadectwo z ostatniego półrocza.

2. Uczniowie **przybywający z innych zakładów**, muszą przedłożyć:

a) Metrykę chrztu lub urodzenia,

b) Świadectwo szkolne z ostatniego półrocza, opatrzone potwierdzeniem Dyrekcyi szkolnej, iż można ich przyjąć bez przeszkody w innym zakładzie.

c) Dekret uwolnienia od opłaty szkolnej, jeżeli takowy mają.

3) Uczniowie **zapisujący się do kl. I.** muszą przedłożyć:

a) Metrykę chrztu lub urodzenia na dowód, że już ukończyli 10 rok życia, albo ukończą go przed 1 stycznia 1908 r.

b) Świadectwo szkolne za ostatnie półrocze, jeżeli byli uczniami publicznymi, ewentualnie, zawiadomienie szkolne za 3. kwartał, jeżeli kończą klasę czwartą szkół ludowych dopiero dn. 15. lipca.

c) Świadectwo lekarskie przebytej lub powtórnie szczepionej ospy.

4. **Uczniowie nowo lub po przerwie wstępujący do klas dalszych, t. j. II-VII.** muszą się wykazać:

a) świadectwem moralności za czas, przez który do szkoły nie chodzili,

b) Świadectwem powtórnie szczepionej ospy,

c) Poddać się egzaminowi wstępnemu za złożeniem taksy egzaminacyjnej w kwocie 24 koron,

d) Przedłożyć wyraźną fotografię własną zaopatrzoną na odwrotnej stronie potwierdzeniem przez władzę polityczną tożsamości osoby.

5. Każdy uczeń przyjęty składa przy wpisie 2 Kor. na zbiory naukowe. Uczniowie nowo wstępujący do zakładu płacą nadto takse wstępną w kwocie 4 Kor. 20 h.

Między 1 a 15 lutego winien każdy uczeń złożyć po 1 K. na gry i zabawy szkolne.

6. **Oplata szkolna** w tutejszym zakładzie wynosi 30 Kor. za za jedno półrocze.

Uczniowie obowiązani do opłaty szkolnej *muszą* ją złożyć z początkiem półrocza, a najpóźniej w przeciągu sześciu tygodni t. j. do 15-go października i do 1-go marca markami szkolnymi, kupionymi w c. k. Urzędzie podatkowym i naklejonymi na przepisanych blankietach, które uczeń otrzyma od Dyrekcyi bezpłatnie; w przeciwnym razie będą *bezw warunkowo wydalen* z zakładu.

Uczniowie publiczni klas wyższych *mogą* wnieść najdalej do 15 września i do 15 lutego podanie o uwolnienie od opłaty szkolnej z dołączeniem świadectwa ubóstwa z roku bieżącego, wydanego przez gminę i urząd wyznaniowy. Podania *spóźnionych* lub nieopatrzonych w potrzebne dokumenty Dyrekcyja *przyjmować nie może*.

Uczeń klasy I., który w dwóch pierwszych miesiącach nauki szkolnej okaże w każdym przedmiocie *postęp dobry*, może otrzymać odroczenie opłaty szkolnej, to znaczy, iż z końcem I. półrocza, po uzyskaniu świadectwa stopnia I. i dobrych cenzur w pilności i obyczajach, będzie uwolniony od opłaty szkolnej już od I. półrocza. Gdyby jednak otrzymał za I. półrocze świadectwo stopnia II. albo niedobłą cenzurę w obyczajach lub pilności, obowiązany będzie także za I. półrocze uiścić opłatę szkolną i to przed rozpoczęciem II. półrocza; inaczej nie będzie wydane mu świadectwo za I. półrocze. Podania o odroczenie opłaty, opatrzone w świadectwo ubóstwa należy wносить do Dyrekcyi, dopiero w czasie od 8 do 12 września.

Uczeń klasy I., który w ciągu pierwszych dwóch miesięcy nie okaże postępów dobrych w nauce, obyczajach i pilności, jest obowiązany złożyć opłatę *najpóźniej* do 1 grudnia.

7. Uczniowie tut. zakładu mają nosić przepisane **mundurki**. Mundurków, ani czapek innego koloru lub kroju, ani też części mundurków obok reszty ubrania odmiennego nosić nie wolno. Ubogim uczniom klasy I. może Dyrekcyja pozwolić na razie chodzić do szkoły w zwykłym ubraniu.

8. Zakład ściśle przestrzegać będzie, aby uczniów utrzymywali na stancyach tylko ci, którzy mają na to od Dyrekcyi Zakładu **Upoważnienie na piśmie**. Rodzice więc i opiekunowie przed umieszczeniem na stancyi powinni zasięgnąć wiadomości w tym względzie w Dyrekcyi, aby uniknąć niemiłych następstw, mianowicie **usunięcia ucznia ze szkoły, jeżeli do 8 dni nie zmieni pomieszkania**. Osoby, chcące utrzymywać uczniów szkół średnich, mają w Dyrekcyi wyjednać sobie na to upoważnienie, przyczem otrzymają Regulamin drukowany, do którego mają się ściśle stosować, inaczej utracą prawo trzymania uczniów na stancyi.

9. Jest obowiązkiem rodziców i opiekunów często porozumiewać się ze szkołą o postępie i prowadzeniu się uczniów. Umyślnie w tym celu **w oznaczoną niedzielę po nabożeństwie szkolnem**, Panowie Profesorowie zgromadzają się w sali konferencyjnej i z całą gotowością udzielają stronom potrzebnych wiadomości. Tylko w drugiej połowie stycznia i czerwca z powodu nadchodzącej klasyfikacyi, już się nie udziela wiadomości o postępie uczniów w nauce.

10. Nadto powinni rodzice i opiekunowie dokładnie zaznajomić się z „przepisami szkolnymi,“ które każdy uczeń otrzymuje przy wpisie.

11. **Egzamina wstępne do klasy I.** odbędą się przed feryami dn. 1. lipca, po feryach zaś dn. 2. września.

Egzamina wstępne do klasy II.-VII. można składać w I. półroczu w dniach 2. i 3. września; w półroczu zaś II. 3. i 4. lutego i to do każdej klasy (zatem i do kl. I.). Uczeń wyznania katolickiego prywatny lub przystępujący de egzaminu wstępnego ma przedłożyć świadectwo wydane przez katolickiego duchownego z potwierdzeniem, że pobierał naukę religii w zakresie przepisany przez odnośne plany naukowe i że odbywał praktyki religijne.

Egzamina poprawcze odbywać się będą 2. września od godz. 9. do 12. przed południem i od 3. do 5. popołudniu.

Zakres wymagań przy egzaminie wstępnym do szkół średnich.

(Rozp. c. k. R. S. K. z dnia 26. kwietnia 1890 l. 6595.)

a) Z religii należy wymagać wiadomości, których z teraźniejszego rozkładu nauki nabyć powinien uczeń w pierwszych czterech latach obowiązkowej nauki szkolnej w szkołach czteroklasowych;

b) z języka wykładowego: czytanie płynne i wyraziste, objaśnianie odczytanych ustępów pod względem treści i związku myśli; opowiadanie treści większymi ustępami; znajomość części mowy, odmiana imion i czasowników, znajomość zdania pojedynczego, rozszerzonego i rozbiór jego części składowych pod względem składni zgody i rzędu, poprawne napisanie dyktatu z zakresu pojęć znanych uczniom z uwzględnieniem głównych zasad interpunkcyi;

c) z języka niemieckiego: czytanie płynne i zrozumiałe; znajomość odmiany rodzajników, rzeczowników, przymiotników i zamków (osobistych, dzierżawnych, wskazujących i względnych); odmiana słów posiłkowych i czasowników słabych we wszystkich formach strony czynnej i biernej, tudzież odmiana najwykleszych czasowników mocnych; zasób wyrazów z zakresu pojęć uczniom znanych; poprawne napisanie łatwego dyktatu, którego treść przed podyktowaniem poda się uczniom w języku wykładowym;

d) z rachunków: pisanie liczb do miliona włącznie; biegłość w czterech działaniach liczbami całkowitemi; pewność w tabliczce mnożenia, znajomość miar metrycznych.

Do sali, gdzie się odbywa egzamin nie mają wstępu obce osoby.

Niedostateczny postępek w jednym przedmiocie egzaminu, usuwa ucznia na cały rok od przyjęcia go w jakiegokolwiek szkole średniej.

Warunki przyjęcia uczniów z gimnazjum do szkoły realnej.

(Rozp. c. k. R. S. K. z dnia 16. maja 1888 l. 2774.)

A) Uczeń gimnazjalny, ubiegający się o przyjęcie do II, III, IV i V klasy realnej, może być uwolniony od egzaminu wstępnego; 1. z religii, 2. z języka polskiego, 3. niemieckiego, 4. z historii naturalnej i 5. fizyki, jeżeli w świadectwie gimnazjalnem za ostatnie półrocze, poprzedzające bezpośrednio odnośną klasę realną, oprócz ogólnego stopnia dobrego (t. j. celującego albo pierwszego), otrzymał z wymaganego dla tej klasy przedmiotu i odnośnego materiału nauki przynajmniej stopień „dostateczny“ bez osłabiającego dodatku. Z reszty przedmiotów t. j. 1. matematyki, 2. chemii, 3. geografii, 4. rysunków i 5. języka francuskiego należy egzamin wstępny odbywać z wszelką ścisłością, by w interesie szkół realnych nie dopuszczać do tych zakładów uczniów nteuzdolnionych.

B) Co do uczniów, którzy w gimnazjum tylko wskutek niedostatecznych cenzur z języków klasycznych otrzymali ogólny stopień drugi, zastrzega sobie Rada szkolna krajowa według okoliczności rozstrzygać w poszczególnych wypadkach, czy takiego ucznia przypuścić do egzaminu wstępnego do następnej klasy realnej, przyznając mu zresztą powyżej wskazane ulgi.

W Jarosławiu dnia 29. czerwca 1907.

Dr. Jan Ralski
c. k. dyrektor.

